

Київський національний торговельно-економічний університет

Кафедра банківської справи

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

Розвиток ринку міжбанківського кредитування в Україні

Студентки 2 курсу бм групи
Спеціальності 072 «Фінанси,
банківська справа та страхування»
спеціалізації «Банківська справа»

Сисоевої
Катерини
Валеріївни

Науковий керівник
канд.економ.наук,
доцент

Серажим Юліан
Віталійович

Гарант освітньої програми
д-р економ. наук,
професор

Шульга Наталія
Петрівна

Київ-2018

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РИНКУ МІЖБАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ	
1.1 Необхідність, особливості та функції міжбанківського кредитного ринку.....	8
1.2 Сутність міжбанківських кредитів та їх класифікація.....	18
1.3 Нормативне забезпечення міжбанківського кредитування.....	25
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СТАНУ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ УКРАЇНИ НА МІЖБАНКІВСЬКОМУ КРЕДИТНОМУ РИНКУ	
2.1 Технологія проведення операцій банків на ринку міжбанківських кредитів	31
2.2 Аналіз ринку міжбанківського кредитування в Україні та за її межами.....	38
2.3 Оцінка економічної ефективності роботи ПАТ «ОТП Банк» на ринку міжбанківського кредитування.....	45
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ТА ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ МІЖБАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ	
3.1 Удосконалення організації ринку міжбанківських кредитів в Україні з огляду на іноземний досвід.....	52
3.2 Шляхи стабілізації ринку міжбанківського кредитування в Україні.....	58
3.3 Напрями підвищення ефективності діяльності банку ПАТ «ОТП Банк» на ринку міжбанківського кредитування.....	69
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ.....	74
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	77
ДОДАТКИ.....	83

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Міжбанківський ринок відіграє дуже важливу роль у постачанні належних умов функціонування грошового ринку. Він є об'єктом державного регулювання, механізмом впливу державних органів на діяльність комерційних банків, стан грошово-кредитної і валютної системи і безпосередньо на економіку в цілому. Роль ринку міжбанківських кредитів здобуває застосовності у зв'язку із загостренням проблеми ліквідності банків, спричиненої загальним спадом виробництва, платіжною кризою, іншими макроекономічними факторами. У сучасних умовах економічного розвитку країни, коли зобов'язання строкових депозитів залучаються внаслідок дефіциту власних оборотних коштів підприємств, зростає значення міжбанківських кредитів під час формування ресурсної бази банків.

Я вважаю, що в теперішній час вітчизняний ринок міжбанківських кредитів становить собою один із ключових сегментів фінансового ринку. А міжбанківський кредит посідає дуже особливе місце в системі кредитних відносин і має значущий вплив на розвиток банківської системи в цілому. Потоки міжбанківських кредитів займають інтереси багатьох галузей господарювання, а також співвідносяться з ринком цінних паперів та валютним ринком. Із всіх присутніх на сьогодні фінансових інструментів міжбанківські кредити найбільш своєчасно реагують на зміну кон'юнктури фінансового ринку, так як банки часто розглядають ринок міжбанківських кредитів в якості оперативного джерела засобів для активних операцій на інших сегментах фінансового ринку.

Вже сам факт того, що частка міжбанківських кредитів в загальних структурах кредитів та зобов'язань комерційних банків України займає вагоме місце (коливаючись у межах відповідно 30 та 40 %) засвідчує доцільність вивчення міжбанківського кредиту і тенденцій ринку МБК. Має місце нерівності сучасного рівня практичного використання та науково-теоретичного відношення до зазначених процесів. Аналізуючи вітчизняну літературу не

віддають достатньо уваги розкриттю як змістовних аспектів міжбанківського кредиту, так і ролі його ринку на мікро- та макроекономічному рівні.

Огляд літератури з теми дослідження. Вагомий внесок у теорію і практику міжбанківського кредитування внесли вітчизняні вчені- економісти: М. Д. Алексеєнко, О. В. Васюренко, І. Н. Гумен, О. М. Дзюблюк , О. М. Кузьмак , В. Д. Лагутін ,А. М. Мороз , Я. М. Остапчук [41], М. Ф. Пуховкіна, М. Н. Савлук , В.С. Стельмах , Р.М. Тиркало та інші. Але й до сьогодні низка питань міжбанківського кредитування залишається неврегульованою, що виникає особливе занепокоєння в умовах дефіциту фінансових ресурсів.

Все вище викладене є достатньою підставою актуальності наукового дослідження кредитних відносин одночасно між банками, а також ролі ринку міжбанківських кредитів в управлінні банківською системою та грошовим оборотом України, що відповідно й зумовило вибір теми дипломної роботи.

Мета і завдання дослідження. Метою цієї дипломної роботи є вивчення сутності міжбанківського кредиту та його ролі в діяльності банківської системи України, оцінка розвитку ринку міжбанківських кредитів та сучасного стану міжбанківського кредитування, розробка рекомендацій підвищення ефективності його функціонування. Відповідно до поставленої мети були визначені завдання дослідження:

- вирішити підходи до пізнання сутності та функцій міжбанківського кредиту;
- поглибити призначення ринку міжбанківських кредитів;
- визначити роль ринку міжбанківських кредитів в діяльності банківської системи;
- аналізувати основні етапи розвитку міжбанківського кредитного ринку від моменту його створення і до сьогодні, а також вплив економічної кризи на розвиток і функціонування вітчизняного міжбанківського кредитного ринку;
- обґрунтувати еволюцію та сучасний стан форм рефінансування Національним банком України банківських установ;

- вивчити динаміку ролі ринку міжбанківського кредиту у формуванні пасивів банків, розкрити специфіку структури ринку міжбанківського кредиту на окремих етапах назрівання фінансової кризи в Україні;
- вияснити механізми рефінансування комерційних банків, які застосовує Національний банк України для ефективного регулювання грошово-кредитним ринком, управління ліквідністю банківської системи, виконання функції кредитора останньої інстанції;
- розглянути методику мінімізації ризиків на міжбанківському ринку за допомогою оцінки кредитоспроможності банку-контрагента;
- визначити шляхи удосконалення організації міжбанківського кредитування в Україні.

Об'єкт дослідження – кредитна діяльність банків України.

Предмет дослідження – проблеми та перспективи розвитку міжбанківського кредитування в Україні.

Методи дослідження. Теоретико-методологічною основою дослідження є вітчизняні та зарубіжні наукові праці, законодавчі та нормативні акти, методичні матеріали Національного банку України, які опромінюють об'єкт дипломного дослідження. У процесі дослідження для досягнення поставленої мети застосовано загальнонаукові та спеціальні прийоми і методи пізнання. Особливо, у першому розділі застосовано діалектичні, системні та структурні методи, що сприяло реалізації концептуальної єдності дослідження. В другому – історичні підходи, економіко-статистичні методи, аналіз і синтез, узагальнення, індукцію і дедукцію, порівняння, групування, відносні величини та табличні прийоми. У третьому розділі використано економіко-математичні методи щодо оцінки кредитоспроможності банку-контрагента та логічні підходи.

Інформаційна база роботи. Статистичну і фактологічну основу дослідження складають закони України, постанови та декрети Кабінету

Міністрів України, укази Президента України, нормативні документи Національного банку України, банківських установ.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в наступному:

Уточнено визначення ринку міжбанківських кредитів як ринку, на якому зараз відбувається перерозподіл тимчасово вільних грошових ресурсів міжбанківськими установами та між банківськими установами і центральним банком з використанням різних фінансових інструментів та на договірних засадах.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає у можливості застосування його основних положень і висновків у діяльності вітчизняних банків на міжбанківському кредитному ринку.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що вони характеризують закономірності розвитку ринку міжбанківських кредитів, підтверджують важливість міжбанківських кредитних операцій в підтримці ліквідності банків, дають можливість банкам-учасникам ринку міжбанківських кредитів застосувати ефективні методи оптимізації ризиків при наданні коштів банкам-контрагентам. Нові підходи, а також комплекс моделей, практичні рекомендації, підтверджених у дипломній роботі, можуть бути використані при розробці системи прийняття оптимальних фінансових рішень на рівні банку з метою дослідження кредитоспроможності банків-контрагентів, їх фінансової стійкості і надійності, розрахунку лімітів на міжбанківські операції при формуванні міжбанківського кредитного портфеля.

Апробація результатів дослідження. Результати наукового дослідження стали основою для доповіді на науковій конференції «Перспективи розвитку фінансових послуг» (м.Київ 22-23 листопада 2017 р.) на тему «Роль ринку міжбанківського кредитування у забезпеченні розвитку банківської системи».

Публікації. За результатами виконання випускної кваліфікаційної роботи опубліковано 1 статтю: «Становлення та етапи розвитку міжбанківського кредитного ринку в Україні» зб. Наук. Студ. Денної форми навчання/відп. Ред. Н.П.Шульга.-Київ:Київ.нац.торг.-ун-т,2018.-366с.(315-321с.)

Структура і обсяг дипломної роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Обсяг роботи складає 88 сторінок. В роботі представлено 6 таблиць, 5 рисунків, 6 додатків та використано 58 наукових джерел.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РИНКУ МІЖБАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ.

1.1.Сутність міжбанківських кредитів та їх класифікація

В умовах ринкової економіки кредитна система відтворює відносини, які виникають у зв'язку з перебігом перехідних вільних коштів від одного банку до іншого на засадах повернення з обов'язковою виплатою відповідних процентів за їх використання. Банківська система є складовою частиною кредитної системи. Банківські установи виступають активними учасниками кредитних відносин і рівночасно суб'єктами міжбанківського ринку [6, с. 696].

Банківські кредитні ресурси включають: залучені кошти юридичних та фізичних осіб на депозитні рахунки до запитання і строкові, власні кошти банків, залишки на прийнятих та кореспондентських рахунках, а також міжбанківські кредити. Вони відіграють особливу роль у формуванні банківських ресурсів.

Ми визначили, що заборгованість за міжбанківськими кредитами та депозитами станом на 01.01.2016 р. становила 118,3 млрд. грн., або 13,5% від усіх пасивів банків [5,с.608].

Міжбанківські кредити виконують функцію оперативного залучення коштів. З іншого боку – це досить дорогі джерела ресурсів банку, оскільки їх продаж на ринку існує з орієнтацією на отримання прибутку [4,с.727].

Вони використовуються:

- для надання кредитів вигідним позичальникам

- для оперативного регулювання ліквідності балансу банку;

Метою аналізу міжбанківських кредитів є визначення:

- залежності діяльності комерційного банку від міжбанківських кредитів;
- доцільності залучення міжбанківських кредитів;
- ефективності використання міжбанківських кредитів.

МБК має такі форми:

1. Міжбанківські позики кредитного договору і на основі генеральної угоди та співробітництва на ринку міжбанківського кредиту.
2. Залишки коштів на кореспондентських рахунках, заброньовані на термін під узгоджений банківський процент.
3. Платіжний кредит у формі овердрафта за кореспондентським рахунком (оформляється договором про встановлення кореспондентських відносин, або спеціальним договором про овердрафт).
4. Централізовані кредити, що присвоюються для підтримки галузей народного господарства через комерційні банки. Вони ще найменш вигідні для комерційного банку, тому що маржа на них регулюється НБУ.
5. Переоблік та перезастава цінних паперів у НБУ.
6. Централізовані кредити, що розподіляються на аукціонній основі.

Банківські установи, зазвичай, використовують залучені кредитні ресурси з метою [2,с.504]:

- 1) оперативної підтримки поточної ліквідності. Банки, які нормально функціонують, використовують міжбанківський кредит як інструмент регулювання власної ліквідності та платоспроможності. За сучасних умов міжбанківський кредит практично є єдиним інструментом, з використанням якою банки можуть реально розв'язувати проблеми поточної ліквідності та додержання економічних нормативів, що регулюють банківську діяльність;
- 2) дотримання нормативів обов'язкового резервування шляхом поповнення кореспондентських рахунків у Національному банку України;

- 3) короткострокового кредитування клієнтів. Кошти використовуються не для власних господарських потреб банку; а для надання кредиту клієнтам. Саме тому міжбанківський кредит є формою купівлі-продажу кредитних ресурсів;
- 4) придбання державних цінних паперів.

На мою думку, властивість міжбанківського кредиту задовольняти поточну ліквідність та підносити платоспроможність банків-позичальників безпосередньо пов'язана з властивістю перерозподілу банківських ресурсів між окремими банками, галузями економіки та між різними країнами. Такий перерозподіл ресурсів отримується через здійснення міжбанківських розрахунків, мультиплікації кредиту та міжбанківського кредитування. В останньому випадку реалізовується надання міжбанківських кредитів або розміщення міжбанківських депозитів [4,с.727].

Я вважаю, основними способами, за допомогою яких банківські установи формують позичений капітал, є мобілізація міжбанківських кредитів від інших банківських установ і Національного банку України на фінансовому ринку та емісія цінних паперів власного боргу банку [5,с.608]. Пропонуємо проаналізувати детальніше кожний із них.

Міжбанківський кредит є оперативним джерелом поповнення коштів банківської установи з метою підтримання кредитного потенціалу та поточної ліквідності. Роль міжбанківських кредитів у формуванні капіталу вітчизняними банківськими установами поступово зростає протягом тривалого періоду (табл.1.1).

Таблиця 1.1

Обсяги залучених коштів банківськими установами на міжбанківському ринку у 2012-2018рр.*

Назва показника	2012р.	2013р.	2014р.	2015р.	2016р.	2017р.	2018р.
Усього банківських зобов'язань,	76559	81436	88879	95787	108549	11688	115067

млн грн	6	4	4	2	6	29	2
---------	---	---	---	---	---	----	---

Продовження табл.1.1

Залучені кошти банків на міжбанківському ринку, млн грн	47338	15005 6	19481 8	21371 0	208854	266225	194263
Відношення обсягу міжбанківських кредитів до загального обсягу зобов'язань банків, %	6,19	19,66	21,68	22,31	19,24	22,77	16,88

*розроблено автором за джерелом [42]

Як ми бачимо, упродовж 2015 року спостерігається зростання обсягу залучених міжбанківських кредитів, які станом на 01.01.2015 року склали 213710 млн грн, а упродовж року їх розмір дещо зменшився і на 01.01.2016 року

становив 208854 млн грн, що пов'язано із нестабільною економічною ситуацією в банківській системі України.

Звернемо увагу, що з метою залучення кредитів на міжбанківському ринку є збільшення потенціалу для розширення кредитної діяльності банківських установ з клієнтами, а також необхідність у підтримці та регулюванні ліквідності [4,с.727].

Щодо валюти міжбанківських позик, то можемо зауважити, що співвідношення національної та іноземної валют приблизно однакове з невеликою перевагою на користь останньої [1,с.416].

Варто зауважити, що міжбанківський кредит є оперативним методом залучення коштів, але водночас дорогим джерелом капіталу для банківських установ. Ці кошти використовуються зазвичай для оперативного регулювання ліквідності балансу банку, а також для надання кредитів вигідним позичальникам [4, с.727].

В Україні, у зв'язку з впровадженням електронних розрахунків, міжбанківське кредитування здійснюється шляхом прямих контактів між банком-кредитором і банком-позичальником. Суб'єктами таких кредитних відносин виступають комерційні банки та Національний банк України, які одночасно можуть бути як позичальниками, так і кредиторами. Використання міжбанківського кредиту дає можливість банку-позичальнику задовольнити вимоги центрального банку з обов'язкового резервування. Це пов'язано з тим, що для банку-позичальника такий кредит не є залученими коштами. Водночас міжбанківський кредит входить до складу кредитів, під які банки-кредитори повинні створювати резерв для покриття кредитних ризиків.

Використання міжбанківського кредиту дає змогу банкам-кредиторам розмістити їхні тимчасово вільні ресурси в інших банках з метою одержання доходів, а банкам-кредитоодержувачам розширити обсяги своїх активних операцій [5,с.608].

Здійснення міжбанківських кредитних операцій пов'язано і з недоліками [3, с.801]:

1. Обмежується організаційними методами доступ до вільних ресурсів банків, які мають у них потребу, але не входять до складу відповідної групи.
2. Плата за надані міжбанківські кредити може суттєво різнитися від ринкової.
3. Банки-кредитори можуть суттєво впливати на діяльність банків-позичальників.
4. Знижується оперативність залучення необхідних ресурсів, обсяги яких можуть також не відповідати потребам банків-позичальників.
5. Така форма кредитування не вирішує повністю проблему зменшення ризику неповернення міжбанківських кредитів, оскільки їм притаманний високий системний ризик.
6. З погляду макрорівня через міжбанківське кредитування здійснюється лише перерозподіл між банками вільних ресурсів [1,с.416]

В Україні кредитором останньої інстанції є Національний банк України. Економічна сутність кредитів НБУ на макрорівні полягає в тому, що через кредитування банків та інших кредитних установ здійснюється емісія грошей в обіг і розширюється обсяг сукупної грошової маси в економіці. Це створює умови для експансії кредитної діяльності банків.

На мікрорівні кредити Національного банку України сприяють підтриманню банками своєї ліквідності на необхідному рівні, зміні структури їхніх активів на користь позичкових операцій, а також розширенню, за необхідності, обсягу кредитної допомоги своїм клієнтам [13, с.88]. Кредитна діяльність центрального банку впливає не тільки на рівень ринкових процентних ставок, а й на процес управління грошовим обігом та забезпечення стабільності грошової одиниці.

Міжбанківський кредит має позитивні моменти й для банків-кредиторів, і для банків-позичальників. Розмістити банківські ресурси – це лише один бік справи. Потрібно мати гарантію своєчасного та повного їх повернення, тобто мінімізувати кредитний ризик. Передусім це передбачає визначення кредитоспроможності банку-позичальника [14,с.463]. Банкам-кредиторам вигідніше надавати міжбанківські кредити, ніж кредитувати суб'єктів

господарювання, оскільки останнім, як правило, притаманна нижча надійність, ніж банкам. Проте практика доводить, що це не завжди так, ринок міжбанківських кредитів може бути надто ризиковою сферою розміщення ресурсів. Окремі банки, зробивши вибір між ризиком і прибутком на користь останнього, опинилися на межі банкрутства. Неспроможність навіть одного банку виконати свої боргові зобов'язання створює проблеми для всієї банківської системи.

Міжбанківські кредити переважно є короткостроковими, коли вони використовуються для підтримки ліквідності, або середньостроковими, якщо отримані кошти спрямовуються на розширення кредитних ресурсів. Ціна міжбанківських кредитів у вигляді процентної ставки за користування ними встановлюється на ринку залежно від попиту і пропозиції. Зазвичай, проценти за користування кредитом на міжбанківському ринку є нижчими, ніж при кредитуванні суб'єктів господарювання чи фізичних осіб, оскільки банки вважаються більш надійними позичальниками. Але все-таки кредитний договір підписується лише з тими банками-позичальниками, щодо яких є впевненість у їхній кредитоспроможності [9,с.110-113].

Не дивлячись на актуальність проблем міжбанківського кредитування, залишаються недостатньо вивченими питання сутності, функцій, тенденцій розвитку цього кредиту. Варто зазначити, що поняття «міжбанківського кредиту» потребує більш глибокого науково-теоретичного дослідження, узагальнення наукових підходів та концепцій, оскільки в економічній літературі відсутня єдина думка щодо розуміння сутності даного поняття [8, с. 20].

Так, у великому тлумачному словнику економічних та юридичних термінів «міжбанківський кредит» визначається як грошові ресурси фінансово-кредитних установ, які розміщують один в одного у формі короткострокових депозитів [8, с. 18].

За визначенням Л. О. Дробозіної «міжбанківські позики – одна з найбільш поширених форм господарської взаємодії кредитних організацій» [8, с.16].

На думку А. В. Калтиріна та Н. В. Богатирьова «міжбанківський кредит» – це кредит, що надається одним банком іншому або депозити банку, які розміщуються в інших банках [8, с. 24].

А. Г. Івасенко вказує, що «міжбанківський кредит – це форма кредитування банками один одного, це дороге джерело додаткових ресурсів, які надаються на короткий термін».

У вітчизняній економічній літературі на відміну від російських економістів дослідженням поняття «міжбанківського кредиту» уваги приділяється значно менше [18, с.11].

Міжбанківські позики – це операції, що надають можливість банкам з недостатнім обсягом ресурсів забезпечувати виконання резервних вимог Національного банку України та задовольняти потреби власних клієнтів у кредитах шляхом залучення необхідних для цього ресурсів у інших комерційних банків, які мають тимчасовий надлишок грошових коштів [13, с.88].

У фінансовому словнику поняття «міжбанківського кредиту» визначається як кредит, наданий банкові іншим банком. Здебільшого має короткотерміновий характер. Завдяки кореспондентським відносинам між комерційними банками та використанню системи електронних платежів кредит міжбанківський є надзвичайно оперативним видом кредитів, одним із способів дотримання банками необхідного рівня ліквідності» [19, с.10-15].

В економічній енциклопедії поняття «міжбанківський кредит» трактується, як «взаємне розміщення фінансових ресурсів банками для здійснення активних операцій, підвищення ліквідності та збільшення норм обов'язкових резервів на певний термін» [24, с. 10-16].

У банківській енциклопедії поняття «міжбанківського кредиту» визначається як «міжбанківський кредит – кредит, наданий на міжбанківському ринку одним банком іншому. Кредитні відносини між банками визначаються на договірних засадах шляхом укладання кредитних угод, які передбачають умови

розміщення тимчасово вільних коштів, права та зобов'язання сторін з належним оформленням справ за міжбанківський кредит»[20,с.12-22].

А. М. Герасимович та ін. вважають, що «міжбанківський кредит – це оперативне за способом залучення коштів, але дороге джерело ресурсів банку. Причини продажу одним комерційним банком іншому банківських ресурсів різноманітні: відсутність належного попиту і вигідного розміщення ресурсів серед своїх клієнтів; необхідність установлення тісніших взаємовідносин між банками; прибутковість цієї операції» [16,с.86-94].

У Законі України «Про банки і банківську діяльність», в нормативних документах Національного банку України поняття «міжбанківського кредиту» взагалі не визначено.

В. Я. Вовк і О. В. Хмеленко зазначають: «міжбанківський кредит – це кредит, що надається одним банком іншому на міжбанківському ринку».

На думку О. М. Кузьмак «міжбанківський кредит – це сукупність економічних відносин між банком-кредитором та банком-позичальником з приводу руху позичкового капіталу, результатом яких є розширення активних операцій, забезпечення виконання резервних вимог Національного банку України та підвищення ліквідності» [30, с. 245].

На наш погляд варто дати наступне визначення поняття «міжбанківського кредиту». Міжбанківський кредит – це економічні відносини між банками з приводу руху позичкового капіталу в грошовій формі на договірній основі з метою збільшення ресурсної бази банків для розширення їх активної діяльності, отримання прибутку та виконання нормативних вимог центрального банку. Досить мало уваги приділяється вченими-економістами дослідженню видів міжбанківських кредитів. Переважна більшість вчених розглядають міжбанківський кредит тільки за ознакою строковості. Та, навіть, за даною ознакою у вчених немає єдиної думки [4, с.727].

Отже ми вважаємо, доцільно законодавчо врегулювати питання визначення ціни банківських операцій та послуг, залишивши повноваження на

це за банками, які передбачено ст. 47 Закону України «Про банки і банківську діяльність».

Банки-позичальники залучають міжбанківський кредит для розширення своєї кредитної діяльності з клієнтами, а також через необхідність регулювання банківської ліквідності. В Україні у зв'язку з запровадженням електронних розрахунків, міжбанківське кредитування здійснюється за допомогою прямих контактів між банком-кредитором і банком-позичальником. Кредитування здійснюється на договірних умовах на чітко визначений термін [4, с.727].

Я вважаю, що міжбанківський кредит надається банками один одному, коли в одних з'являються вільні ресурси, які необхідно швидко та ефективно розмістити, а в інших виникає тимчасова нестача ресурсів, потрібних для своєчасного виконання їхніх зобов'язань. Іншими словами, головна функція міжбанківського кредитування – це підтримка ліквідності. Додатковою функцією, яку можуть виконувати середньострокові та довгострокові міжбанківські кредити, є забезпечення рентабельності вкладення коштів [39,с.410].

Р. І. Тиркало поділяє міжбанківські кредити за складом «на взаємні кредити між комерційними банками та кредитування НБУ комерційних банків» (табл. 1.2)

Таблиця 1.2

Характеристика міжбанківських кредитів

Види кредитів	Складова характеристика
---------------	-------------------------

1. Кредити НБУ	Кореспондентський рахунок НБУ в комерційному банку, короткострокові кредити, отримані від НБУ (за операціями РЕПО, через тендери, ломбардні кредити, стабілізаційний кредит, інші кредити), довгострокові кредити які отримані від НБУ (через тендери, за рахунок коштів міжнародних фінансових організацій, стабілізаційний кредит, інші довгострокові кредити).
2. Кредити інших банків	Кошти до запитання інших банків, строкові депозити інших банків (депозити овернайт, гарантійні депозити, короткострокові та довгострокові депозити), кредити, отримані від інших банків (овердрафт за коррахунками, кредити овернайт, за операціями РЕПО, інші короткострокові та довгострокові кредити, отримані від інших банків, фінансовий лізинг від інших банків).

Важливою особливістю міжбанківського кредитного ринку є те, що тут кредити видаються тільки в безготівковій формі. Перевагами операцій з міжбанківського кредитування є передусім відносна простота оформлення та швидкість здійснення [22, с.527].

Міжбанківський кредитний ринок України за обсягами, структурою та інструментами відрізняється від ринків розвинених країн, а розвиток операцій банків з міжбанківськими кредитами знаходиться на відносно низькому рівні.

1.2. Необхідність, особливості та функції міжбанківського кредитного ринку

Для оперативного залучення необхідних додаткових коштів установи банків залучають можливості міжбанківського ринку ресурсів, на якому

здійснюється продаж грошових коштів, мобілізованих іншими кредитними установами [23, с.15].

Міжбанківський кредитний ринок є невід'ємною частиною фінансової системи будь-якої країни з розвиненим банківським сектором і відіграє важливу роль в економічних процесах, які відбуваються в державі. У сучасних умовах зазначені ринки визнають динамічних змін різнопланового характеру, що насамперед пов'язано з посиленням глобалізаційних процесів. Для регулювання економік такі зміни треба систематизувати і детально аналізувати, що потребує використання адекватного понятійного-категоріального апарату економічної теорії [39, с.410].

Визначення ринку міжбанківський кредитний ринок, що пропонує більшість авторів, є не досить повним і потребують уточнень [25,с.152].

Зміст поняття «міжбанківський кредитний ринок» розкривається в економічній літературі в різноманітних джерелах, у тому числі в наукових статтях. Зокрема, у статті О.Н. Бутрин [9,с.110] наводиться визначення міжбанківський кредитний ринок, згідно з яким «це місце купівлі-продажу банківських ресурсів, активними учасниками якого виступають Національний банк України і банки». Спроби автора в розкритті змісту досліджуваної дефініції, слід зауважити, що це визначення має певні неузгодженості [9, с.112].

Далі О. Н. Бутрин зауважує: «міжбанківський ринок – частка ринку позичкових коштів, де тимчасово вільні грошові ресурси кредитних установ залучаються і встановлюються між банками» [9, с. 113].

Більш широке і вичерпане визначення українського міжбанківського кредитного ринку належить О. М. Кузьмак [30,с.245], належно до якого «ринок міжбанківських кредитів це частина ринку позичкових капіталів, на якому відбувається перерозподіл вільних грошових ресурсів між комерційними банками і Національним банком України, а також поміж собою використовуючи різноманітні інструменти міжбанківського кредитування».

Протиріччя містить частина визначення О. М. Кузьмак, в якій визначено, що на міжбанківський кредитний ринок «відбувається перерозподіл вільних

грошових ресурсів між комерційними банками і Національним банком України, а також між собою» [30,с.245] . Ми вважаємо, що це відображає дійсний стан речей щодо мікрорівня міжбанківського кредитного ринку і частково глобального рівня (у частині здійснення операцій із надання й отримання коштів у кредит між комерційними банками України та інших країн). Що стосується макрорівня, то слід зазначити, що згідно з нормами чинного законодавства Національний банк України не має таких ресурсів, не є ресурсопостачальним банком і не здійснює перерозподілу вільних ресурсів у банківській системі. Така функція центрального банку є неприпустимою в ринковій економіці і не передбачена українським законодавством [44, с.22].

Більший акцент на рівневий підрозділ міжбанківського кредитного ринку роблять автори Російської банківської енциклопедії, які ідентифікують міжбанківський кредитний ринок із міжбанківським сектором грошового ринку і поділяє його на ринок міжбанківських кредитів і ринок кредитів центрального банку. Відповідно до їхнього визначення, «міжбанківський кредитний ринок – це частина грошового ринку, на якому операції взаємного кредитування здійснюються банками і кредитними установами; виконує завдання оперативного забезпечення банківської системи ресурсами, підтримки її ліквідності та стабільності» [17,с.35-40].

Міжбанківські кредити є основою для реалізації міжбанківських кредитних відносин, реалізація яких складає процес міжбанківського кредитування. У зв'язку з цим ринок міжбанківських кредитів слід розуміти як частину ринку позичкових капіталів, на якому відбувається перерозподіл вільних грошових ресурсів між комерційними банками та Національним банком України, а також між собою, з використанням різноманітних інструментів міжбанківського кредитування [28].

Корисним для аналізу досліджуваної дефініції є визначення міжбанківського кредитного ринку І. Н. Гумена, згідно з яким «міжбанківський кредитний ринок є сегментом ринку позичкових капіталів, де відбуваються операції, що пов'язані з перерозподілом вільних грошових ресурсів між

банками з використанням різних фінансових інструментів, і здійснюється регулювання взаємовідносин, які виникають між банками-контрагентами» [41,с.88].

На погляд Є. М. Скока, доречним у цьому визначенні є зазначення того, що на міжбанківському кредитному ринку здійснюється регулювання відносин, які виникають між банками-контрагентами [51, с.209-212].

Схоже визначення міжбанківського кредитного ринку визначається автором М. Р. Денисенко «Гроші та кредит у банківській справі», згідно з яким «ринок міжбанківських кредитів – це сегмент ринку позичкових капіталів, де виконуються операції розподілу вільних грошових ресурсів між банками з використанням різних фінансових інструментів, і здійснюється регулювання взаємовідносин, які виникають між банками контрагентами»[29, с.390].

Міжбанківський кредитний ринок, як і інший сегмент грошово-кредитного ринку, являє собою форму руху позичкового капіталу, коли кредитор надає позичальникові кошти на визначений строк з умовою повернення та платності [30,с.245].

Суб'єктами ринку, як зазначалося, є банки. Операції, що здійснюються на цьому ринку, є кредитними, оскільки грошові кошти на міжбанківському кредитному ринку суб'єкти ринку видають та отримують їх відповідно до загальних принципів кредитування, а саме: строковості, поворотності та платності. Щодо об'єкта таких операцій слід зазначити, що ними є грошові кошти, а не грошові ресурси, оскільки [35,с.152-158]:

- по-перше, поняття «грошові ресурси» є більш широким, ніж «кошти», тому грошові ресурси можуть бути об'єктом операцій, що здійснюються не тільки на кредитному сегменті міжбанківського ринку, а й на інших частинах;

- по-друге, визначення міжбанківський кредитний ринок із зазначенням коштів у ролі об'єкта операцій сприяє гармонізації із законодавством, оскільки поняття «кошти», на відміну від поняття «грошові ресурси», чітко визначено в Законі України «Про банки і банківську діяльність» [10];

-по-третє, ясність грошей об'єктом операцій, що здійснюються на міжбанківському кредитному ринку, найбільш точно відповідає практичним аспектам функціонування цього ринку, оскільки грошові кошти є об'єктом кожної операції на міжбанківському кредитному ринку.

Ми вважаємо, доцільним для дослідження поняття «міжбанківський кредитний ринок» є здійснення аналізу такої суміжної дефініції, як «міжбанківський ринок» [37].

С. Н. Еш зазначає: «міжбанківський ринок – це частина ринку позикових капіталів (грошового ринку), де тимчасово вільні грошові ресурси кредитних інститутів залучаються і розміщуються банками між собою у формі короткострокових міжбанківських депозитів на короткі терміни» [22,с.527].

Слід зазначити, що ще одним важливим рівнем міжбанківського кредитного ринку є рівень, на якому здійснюються операції з надання та отримання коштів у кредит між банками України та банками інших країн (рис.1.1) [38,с.595].

В українській і російській науковій літературі поняття «міжбанківський ринок» переважно як частина ринку позичкових капіталів, де тимчасово вільні грошові ресурси кредитних установ залучають і розміщують між ними переважно у формі міжбанківських депозитів на короткі строки.

Інструменти міжбанківського кредитного ринку

Види інструментів міжбанківського кредитного ринку
Рівні міжбанківського кредитного ринку

Інструменти	комерційних банків	Мікрорівень →	• кредити • депозити • репо	
	• операції з рефінансування (кредити овернайт, кредити до 90 днів)			у разі обміну
• стабілізаційні кредити			валютами)	
• операції репо (пряме, зворотне) —			• овердрафт за	
• своп (у разі обміну валютами)	Інструменти	Мікрорівень →	кореспондентським	рахунком
	Національного			
	Банку України			

Рис. 1.1. Класифікація інструментів, що використовуються на міжбанківському кредитному ринку України [56]

У зв'язку з цим ринок міжбанківських кредитів слід осягати як частину ринку позичкових капіталів, на якому відбувається перерозподіл вільних грошових ресурсів між комерційними банками та Національним банком України, а також між собою, із використанням різноманітних інструментів міжбанківського кредитування [36, с.75-88].

«Міжбанківський ринок – це сегмент грошово-кредитного ринку, на якому здійснюються операції з коштами між банками з метою досягнення ними своїх цілей».

«Міжбанківський кредитний ринок – це сегмент міжбанківського ринку, на якому здійснюються операції із наданням та отриманням коштів у кредит між банками з метою досягнення ними своїх цілей» [38,с.595].

На думку Є.Н. Скока «у запропонованих визначеннях ліквідовано неточності, виявлені на основі аналізу понять «міжбанківський кредитний

ринок» і «міжбанківський ринок», що має сприяти посиленню адекватності понятійне -категоріального апарату економічної теорії» [51, с.212].

На нашу думку, під ринком міжбанківських кредитів, слід розуміти ринок, на якому відбувається перерозподіл тимчасово вільних грошових ресурсів міжбанківськими установами та міжбанківськими установами та центральним банком з використанням різних інструментів та на договірних засадах [58, с.432].

Суб'єктами міжбанківських кредитних операцій є банки, які можуть виступати на міжбанківському ринку в ролі кредиторів, так і позичальників.

Об'єктом міжбанківських кредитних операцій є грошові кошти, що передаються одним банком іншому у вигляді кредитів на умовах, визначених договором.

Кредитні відносини між банками встановлюються на договірних засадах, шляхом укладання кредитних договорів, які мають передбачати права та обов'язки сторін, а також порядок здійснення розрахунків за кредитом [47,с.512].

Комерційний банк як посередник на фінансовому ринку, розв'язуючи проблему ліквідності, має постійно стежити за балансом пасивів та активів в умовах швидких змін на фінансовому ринку. По суті, комерційний банк зобов'язаний постійно управляти своїми активами та пасивами [29, с.170-179].

Особливістю ринку міжбанківських кредитів є те, що учасниками як з боку попиту, так і з боку пропозиції виступають банки. У результаті ринок міжбанківських кредитів, як механізм руху коштів, відіграє важливу роль у формуванні грошової маси, що перебуває в обігу, і її конкретної структури [55, с.9-12].

Присутність великої кількості учасників міжбанківського ринку і потенційних контрагентів вимагає створення технології аналізу їх фінансово-економічного стану і формування простих механізмів визначення кредитних лімітів на контрагентів [53, с.328]. Ефективність міжбанківського кредитування значною мірою пов'язана із організацією відносин між банком-кредитором і

банком-позичальником. Найпростішою формою такої організації є безпосередні, прямі двосторонні відносини між кредитором і позичальником. Такі відносини можуть мати як разовий так і постійний характер. В останньому випадку банк- кредитор, ураховуючи історію взаємовідносин з позичальником, як правило, оперативніше та на прийнятних засадах приймає рішення про міжбанківське кредитування [4,с.727].

Дослідження, проведене М.Б. Алексєнко, розкриває вади, притаманні простій формі міжбанківського кредитування. По-перше, обмежується організаційними методами доступ до вільних ресурсів банків, які мають у них потребу, але не входять до складу відповідної групи. По-друге, плата за надані міжбанківські кредити може суттєво відрізнятися з ринковою в той чи інший бік. По-третє, банки-кредитори можуть впливати на діяльність банків-позичальників. По-четверте, знижується оперативність залучення необхідних ресурсів, обсяги яких можуть також не відповідати потребам банків-позичальників. По-п'яте, така форма кредитування не розв'язує повністю проблему зменшення ризику неповернення міжбанківських кредитів, оскільки їм притаманний високий системний ризик. По-шосте, з погляду макрорівня через міжбанківське кредитування здійснюється лише перерозподіл між банками вільних ресурсів [4,с.727].

Тож, основною функцією міжбанківського кредитного ринку є підтримання ліквідності кредитних організацій, що мають потребу у створенні аналітичних технологій, спрямованих на вивчення поточного фінансово-економічного стану контрагентів і їх ліквідності. До того ж за наявності великої кількості контрагентів і відповідно, великої кількості операцій з ними на ринку міжбанківського кредитування виникає потреба в оцінці ефективності здійснення таких операцій, у надійному механізмі визначення витрат на проведення цих операцій та мінімізації вказаних витрат. Термінового розв'язання на рівні Національного банку України потребує питання розміру процентної ставки за кредитами [37].

1.3. Нормативне забезпечення міжбанківського кредитування

Міжбанківський кредитний ринок є відмінним механізмом впливу держави на банківську систему. Через нього Національний банк України як її головний регулятор може здійснювати вплив на масштаби діяльності, рівень ліквідності та інші показники банків. Отже, НБУ виходить на міжбанківський кредитний ринок з наступними цілями:

- регулювання ліквідності банків України;
- надання стабілізаційних кредитів для підтримки та фінансового оздоровлення банків;
- підтримка макроекономічної стабільності.

Цей процес регулюється Положенням Про регулювання Національним банком України ліквідності банків України від 19.08.2012 р. №269 та Положенням Про надання Національним банком України стабілізаційних кредитів банкам України від 27.09.2012 р. №427 [12].

Сич Є.Н. у своїх дослідженнях виділяв наступні форми міжбанківського кредиту: міжбанківські позики на основі кредитного договору і генеральної угоди та співробітництва на ринку міжбанківського кредиту; залишки коштів на кореспондентських рахунках, заброньовані на термін під узгоджений банківський процент (оформляються кредитною угодою); платіжний кредит у формі овердрафта за кореспондентським рахунком (оформляється договором про врегулювання кореспондентських відносин, або спеціальним договором про овердрафт); централізовані кредити, що надаються для підтримки певних галузей народного господарства через комерційні банки [38,с.595].

В Україні за допомогою впровадженої системи електронних розрахунків міжбанківське кредитування здійснюється шляхом прямих угод між банком-кредитором та банком-позичальником. Кредитування здійснюється на договірних умовах на чітко визначений термін [27,с.615].

Здійснювати міжбанківське кредитування можуть не тільки комерційні банки, а й їхні відділення та філії. Проте це правило реалізується тільки в системі одного банку, що має філіальну мережу.

Ми визначили, що важливим способом акумулювання запозичених ресурсів комерційними банками є операції з рефінансування. Рефінансування банків - це операції з надання банкам кредитів у встановленому Національним банком України порядку [40,с.42-44].

Дослідження практики рефінансування дозволило зробити висновок, що, незважаючи на досить незначну динаміку використання цього інструменту вітчизняними комерційними банками, в період кризових ситуацій у банківській системі країни він відіграє вирішальну роль в її стабілізації.

Ще одним важливим методом формування позичкового капіталу є емісія банківськими установами власних боргових зобов'язань, зокрема банківських облігацій та векселів. Однак ми зазначили, що в Україні такі операції ще не набули широкого застосування. Цінні папери власного боргу банку займають незначну частку у структурі як сумарних пасивів, так і сумарних зобов'язань (див.табл.1.3). Так їх обсяг упродовж 2017 року становив лише 0,96 % від усіх зобов'язань банківських установ.

Таблиця 1.3

Динаміка емісії цінних паперів власного боргу банківськими установами України*

Показники	2012р.	2013р.	2014р.	2015р.	2016р.	2017р.	2018 р.
Сумарні банківські зобов'язання, млн грн	775127	805363	898793	957572	1085496	1168829	1150672

Сумарні пасиви, млн. грн.	89030 2	93208 8	105428 0	1127192	127809 5	131685 2	1254 385
Цінні папери власного боргу, млн грн	4407	2552	6013	10215	11799	4554	1090 5
Питома вага цінних паперів власного боргу у сумарних зобов'язаннях, %	0,58	0,32	0,67	1,07	1,09	0,39	0,95
пасивах, %	0,50	0,27	0,57	0,91	0,92	0,35	0,87

*складено автором на основі [42]

Аналізуючи динаміку емісії вітчизняними банківськими установами боргових цінних паперів, можемо зауважити, що вона має чітку тенденцію до збільшення. Зокрема за 2016 рік банківськими установами було емітовано цінних паперів власного боргу обсягом 4407 млн грн, а за 2017 рік – 11799 млн грн [30,с.157].

Упродовж 2017 року обсяг випущених цінних паперів власного боргу банку дещо скоротився і склав 11905 млн грн. Така ситуація, на наш погляд, зумовлена низькою дохідністю облігацій, оскільки залучення коштів від їх продажу відбувається за вищою відсотковою ставкою, ніж пропонується з початку розміщення, наслідком чого є небажання потенційних покупців купувати цінні папери [11].

За тим що, проведене нами дослідження дає змогу зробити висновок, що ринок міжбанківського кредитування в Україні репрезентований більшою мірою моделлю кредитних відносин на рівні банків другого рівня. Національний банк України надає кредити банківським установам переважно лише у випадках суттєвих проблем із платоспроможністю чи ліквідністю на грошово-кредитному ринку [31,с.287-294].

Серед незначних головних причин, які негативно впливають на розвиток операцій банківських установ з борговими цінними паперами власного боргу, можна назвати високий ризик втрати вкладених коштів, відсутність захисту прав та інтересів інвесторів, недоліки чинної податкової системи, недостатній рівень розвитку ринку цінних паперів, нестабільна економічна та політична ситуація в країні тощо [46,с.146-153].

Національний банк України відповідно до своїх розпорядчих документів у разі коливань на грошово-кредитному ринку може встановлювати додаткові вимоги до банків залежно від інструментів, строків рефінансування і виду забезпечення кредиту рефінансування [52,с.134-136].

Національний банк України здійснює рефінансування банків лише під відповідне забезпечення:

- державними облігаціями України (облігації внутрішньої державної позики України, облігації зовнішньої державної позики України, цільові облігації внутрішньої державної позики України);
- державними облігаціями України, які знаходяться у довірчій власності банку згідно з договором управління майном між установником управління і банком-управителем та письмовою згодою установника управління на заставу державних облігацій України, які перебувають у довірчій власності, під забезпечення кредиту рефінансування Національного банку України;
- депозитними сертифікатами;
- вексями суб'єктів господарювання - резидентів України, врахованими банком за дисконтною ставкою, не нижчою, ніж облікова ставка Національного банку України [29,с.257].

Відповідний структурний підрозділ НБУ, що здійснює нагляд за діяльністю комерційного банку, щокварталу розглядає стан виконання заходів, спрямованих на оздоровлення банку, контролює своєчасність погашення заборгованості за стабілізаційним кредитом та процентів за користування ним. У разі їхнього невиконання структурний підрозділ, що здійснює нагляд за діяльністю банку, подає пропозиції на розгляд Правління Національного банку України для прийняття відповідного рішення [19, с.10-15].

Отже, ми бачимо, що міжбанківські кредити є основою для здійснення міжбанківських кредитних відносин, реалізація яких складає процес міжбанківського кредитування. Відповідно міжбанківське кредитування здійснюється на ринку міжбанківських кредитів [27, с.615].

Нормативним забезпеченням функціонування міжбанківського кредитного ринку виступає Закон України “Про банки і банківську діяльність”, Цивільний Кодекс України, нормативні акти НБУ, Положення банку про міжбанківське кредитування та кредитні договори [40, с.45-49].

Ми вважаємо, що надання та отримання кредитів комерційними банками на міжбанківському ринку регламентується Законом України «Про банки і банківську діяльність», Цивільним кодексом України, нормативними актами НБУ, статутами комерційних банків і кредитними договорами. Кредитні відносини між комерційними банками розглядаються на договірних засадах шляхом укладання кредитних договорів, які мають передбачати права та зобов’язання сторін, з належним оформленням справ за міжбанківськими кредитами. Надання міжбанківських кредитів має супроводжуватися відкриттям рахунків відповідно до Плану рахунків бухгалтерського обліку комерційних банків України [39, с.410].

Отже, треба визнати, що банківська система в Україні перебуває нині у стані подальшого реформування і мають потребу конкретних дій. Аби підвищити ефективність української економіки, банкам треба відігравати роль посередника між надходженням вітчизняних заощаджень та раціональним розміщенням капіталів в економіці. Як підтверджує досвід функціонування

банківського сектора у розвинутих країнах, в Україні ключовими питаннями банківської системи на сьогодні є насамперед зміцненням законодавчих основ діяльності центрального банку, розбудова законодавчих рамок і нормативного регулювання діяльності комерційних банків [35,с.152-155].

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ СТАНУ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ УКРАЇНИ НА МІЖБАНКІВСЬКОМУ КРЕДИТНОМУ РИНКУ.

2.1. Технологія проведення операцій банків на ринку міжбанківських кредитів

Проведення операцій на ринку МБК завбачає добре інформаційне забезпечення і організування в кожному банку раціональних технологій рішень, що відносяться до діяльності на МБК.

Береться до уваги інформація трьох типів: аналітична, загальна, кон'юнктурна.

Аналітична інформація являє собою результат оперативного аналізу стану фінансового ринку, в тому числі оцінки короткострокових тенденцій його розвитку.

Загальна інформація – це новини, які можуть діяти на стан грошового ринку і тому необхідні працівникам банків для адекватної оцінки перспективності укладення угод [35,с.152-158].

Кон'юнктурною вважається інформація від конкретних учасників і операторів ринку, яка повертає поточну пропозицію кредитних ресурсів і їх котирування, підсумки торгів на різних майданчиках, свідчить про фінансово економічний стан банків - учасників даного ринку. Така інформація дозволяє оцінити положення конкретного ринку (апарат такої оцінки повинен міститися в блоці аналітичної інформації). Цю інформацію збирають, формують і поширюють банки-дилери та операційні системи (зазвичай цим займаються їх спеціальні підрозділи) і спеціалізовані агентства або служби. Кожен банк також збирає і формує таку інформацію для своїх потреб.

Я вважаю, що кон'юнктурна інформація, яка цікавить всі банки і їх клієнтів - це поточні ставки, за якими на міжбанківському ринку надаються і залучаються кредити (депозити). Ці ставки, якщо вони єдині і визнаються всіма учасниками ринку МБК, служать об'єктивним індикатором його поточного стану. Слід тільки мати на увазі, що подібні індекси стають реальними інструментами операційної діяльності банків не на будь-якому етапі розвитку фінансового ринку, а лише при його хоча б відносної зрілості [38,с.595].

У ринково розвинених країнах існує велика різноманітність поточних процентних ставок, які можна розділити на кілька основних рівнів:

- офіційні ставки (синоніми: ставка рефінансування, облікова ставка) - їх встановлюють центральні банки за кредитами, що видаються ними комерційним банкам [47,с.512];
- міжбанківські ставки пропозиції кредитних ресурсів (далі - ЛІБОР, ПІБОР) - ставки, за якими провідні банки дають кредити в євровалютах першокласним банкам шляхом розміщення у них депозитів (ці ставки зазвичай вище облікової ставки);
- ставка "прайм-рейт" ("базисна ставка", "першокласна ставка") - ставка, за якою комерційні банки видають кредити першокласним позичальникам, які не є кредитними організаціями (вона зазвичай вище перших двох ставок).

ЛІБОР (*London interbank offered rate* - лондонська міжбанківська ставка пропозиції) - процентні ставки, за якими пріоритетні банки Лондона дають кредити першокласним банкам, а також середня ставка за цими першим банкам (розраховується як середнє арифметичне). Ці ставки виводяться: для ряду валют (датська крона, австралійський долар, долар США, євро, канадський долар, новозеландський долар, фунт стерлінгів, шведська крона, швейцарський франк, японська ієна); по декількох періодів (1 тиждень; 1, 2, 3, 6, 9 і 12 місяців). Зазвичай під терміном "ставка ЛІБОР" розуміється ставка по 3-місячним (найбільш масовим) стерлінговим депозитах. На другому місці за важливістю - ставка по доларових депозитах (доларовий ЛІБОР) [55,с.9-12].

Зовсім недавно існує також Європейська міжбанківська ставка пропозиції (*European interbank offered rate* - Euribor) - середньозважена процентна ставка за міжбанківськими кредитами, що надаються в євро.

Російські аналоги ЛІБОР конструюються з 1993 р до них відносяться, зокрема:

- МІБОР (*M1BOR - Moscow interbank offered rate*) - оголошені ставки надання (видачі, розміщення) кредитів;
- МІБІД (*MIBID - Moscow interbank bid*) - оголошені ставки залучення кредитів;

- *МІАКР (MIACR - Moscow interbank actual credit rate)* - середня фактична ставка надання (видачі, розміщення) кредитів;
- *ІНСТАР (INSTAR - Interbank short-term actual rate)* - середня фактична ставка угод з кредитними ресурсами;
- *RUONLA (Ruble overnight index average)* - зважена рублева депозитна ставка "овернайт" російського міжбанківського ринку, відображає оцінку вартості незабезпеченого запозичення банків з мінімальним кредитним ризиком. Розраховується Банком Росії за методикою, розробленою Національної валютної асоціацією спільно з Банком Росії [10,с.35].

Розробка і застосування таких технологій включають в себе вирішення таких найважливіших завдань:

- розвиток банком власної політики на ринку МБК;
- правильне формування ціни банківських продуктів. Це завдання краще вирішувати на основі методики операційно-вартісного аналізу;
- покращення організаційної структури банку. Вона повинна бути такою, щоб співробітники відповідних підрозділів могли ефективно вирішувати два завдання.

Перше завдання з числа названих передбачає:

- активізувати і підтримувати банком в актуальному стані зазначеної політики в цілому, включаючи лімітну політику. При цьому останню правильно буде трактувати як органічну частину загальної політики банку в сфері контролю та регулювання його ризиків;
- застосування якісних методик дистанційного аналізу банків - контрагентів по МБК;
- аргументований розрахунок лімітів на контрагентів та їх регулярне уточнення.

В основу методу комплексного дистанційного аналізу контрагента, що включає технічний і якісний аналіз, ставиться вивчення загальної та миттєвої ліквідності банку (оскільки велика частина операцій міжбанківського

кредитування носить короткостроковий характер, дуже важливо мати оцінку миттєвої ліквідності банку-контрагента) [56,с.556].

Після того як банк всебічно підготувався таким чином до зустрічі з потенційними контрагентами на ринку МБК, безпосередній відбір контрагента по угоді може відбуватися в двох основних формах:

- у формі участі в аукціонних торгах, які проводить або сам банк-кредитор (цим варіантом користується Банк Росії) або банк-дилер, або кредитна майданчик, сама не виступає стороною угод, а тільки діюча за заявками клієнтів;
- у формі прямих міжбанківських угод, які можуть проводити або безпосередньо самі банки, входячи для цього в прямий контакт з тими банками, які не внесені до їх "чорних списках", або операційні системи, в яких обслуговуються банки [4,с.727].

Укладення угоди передбачає встановлення взаємних зобов'язань контрагентів. Чим більше розвинений ринок, тим, як правило, менше індивідуалізованих формальностей потрібно для виконання даної процедури. У країнах, що володіють багатими банківськими традиціями, вона настільки стандартизована, що нерідко не вимагає оформлення кредитних відносин між банком-кредитором і банком-позичальником шляхом підписання кредитного договору [32,с.152]. У 2015 р. абсолютні обсяги ринку міжбанківських кредитів значно збільшилися, зросла і його роль у формуванні комерційними банками своїх ресурсних баз та кредитних портфелів. З 2016 р. на цьому етапі відбувається згортання міжбанківського кредитного ринку. Банківська криза чи криза ліквідності внесла свої корективи у розвиток як банківської системи, так і економіки не лише України, а й світу.

Таблиця 2.1

Динаміка облікової ставки НБУ і в тому числі по кредитах у 2013-2017 роках*

Роки	Облікова ставка НБУ	Середньозважена ставка НБУ	В тому числі по кредитах:				
			наданих через тендер	овернайт	«репо»	стабілізаційних	«своп»
2013	6.5	7.15	6.76	8.63	6.93	8.90	
2014	14.0	15.57	16.77	15.47	8.10	-	
2015	23.0	26.22	24.70	25.21	24.03	-	
2016	15.0	17.36	18.73	18.55	-	-	
2017	13.5	15.82	15.72	15.03	-	-	

*складено автором на основі [37]

Завдяки активним діям НБУ частина проблем, пов'язаних із ліквідністю була вирішена. В окремих банках призначено тимчасові адміністрації, а також створено інститут кураторства. Призначені куратори за дорученням Національного банку України контролювали виконання програм фінансового оздоровлення та цільове використання кредитів рефінансування.

Існують і вже застосовуються, в тому числі російськими банками, технології укладання угод з використанням електронного документообігу, що базується на електронній пошті і електронний підпис. Важливу роль при цьому відіграє юридичний супровід електронних документів, що включає в себе реєстрацію підписання документа, перевірку справжності підпису, ведення архіву та вирішення спорів по операціях [42].

ОТП БАНК активно працює на міжбанківському ринку, вважаючи його одним з інструментів підтримки поточної ліквідності банку та пропонує операції щодо:

- залучення та розміщення ресурсів у національній та іноземних валютах;
- надання міжбанківського кредиту у національній валюті під заставу зустрічного валютного депозиту у перерахунку за офіційним курсом НБУ на момент укладання угоди;
- надання міжбанківського кредиту під заставу векселів надійних емітентів у розмірі 80- 90 % ринкової вартості векселів на момент укладання кредитної угоди;
- встановлення лімітів;
- всі види валютнообмінних операцій за ринковим курсом зі стягненням мінімальної комісії.

Для ефективного регулювання грошово-кредитного ринку, управління ліквідністю банківської системи, виконання функції кредитора останньої інстанції НБУ застосовує такі механізми рефінансування банків:

1. Проведення операцій на відкритому ринку.

Операції на відкритому ринку НБУ проводить, здійснюючи короткострокове та середньострокове рефінансування банків через кількісний або процентний тендер, а також через постійно діючу лінію рефінансування (кредит "овернайт") [42].

НБУ здійснює рефінансування банків через операції на відкритому ринку тільки під забезпечення державних цінних паперів, векселів суб'єктів господарської діяльності і векселів Державного казначейства України, що враховані комерційним банком.

НБУ здійснює рефінансування банків за допомогою операцій на відкритому ринку тільки для регулювання грошово-кредитного ринку та з метою підтримання ліквідності банківської системи, тому обсяги цих операцій такі, які потрібні для вирівнювання монетарних параметрів та управління грошово-кредитним ринком.

2. Надання стабілізаційного кредиту.

НБУ може надавати стабілізаційний кредит будь-якому банку, який переведений у режим фінансового оздоровлення або який взяв на себе борг банку, що перебуває у режимі фінансового оздоровлення, за наявності його клопотання та висновків відповідного територіального управління НБУ. Стабілізаційний кредит може надаватися банку лише за умови його забезпечення заставою: високоліквідними активами банку-позичальника або гарантією чи порукою іншого фінансово стабільного банку чи фінансової установи.

Стабілізаційний кредит НБУ має цільове призначення і для кредитних операцій банків не використовується [17,с.35-40].

Для отримання стабілізаційного кредиту банк подає до територіального управління НБУ клопотання і затверджену Радою банку програму фінансового оздоровлення. Після здійснення аналізу фінансового стану банку та його програми фінансового оздоровлення територіальне управління НБУ надсилає пропозиції Генеральному департаменту банківського нагляду НБУ. Цей департамент готує пропозиції Правлінню НБУ щодо можливості надання банку, що перебуває у режимі фінансового оздоровлення або який узяв на себе борг банку, що перебуває в режимі фінансового оздоровлення, стабілізаційного кредиту [22,с.527].

Стабілізаційний кредит надається банкам строком до трьох років, а якщо програма фінансового оздоровлення забезпечує достатні грошові потоки, то банку може надаватися короткостроковий кредит строком до одного року. Рішення про надання стабілізаційного кредиту банку приймає Правління НБУ на підставі висновку територіального управління НБУ та пропозицій Генерального департаменту банківського нагляду НБУ. У цьому рішенні визначаються строк користування кредитом, порядок його погашення і сплати процентів за користування стабілізаційним кредитом. Прийнявши позитивне рішення про надання стабілізаційного кредиту, відповідне територіальне управління НБУ вживає організаційних заходів щодо укладення з банком

договору про надання кредиту. Банк-позичальник повинен розробити графік погашення стабілізаційного кредиту і дотримуватися його строків.

3. Здійснення біржових і позабіржових операцій з купівлі і продажу державних цінних паперів на відкритому ринку [5,с.608].

З метою регулювання грошово-кредитного ринку, активізації проведення міжбанківських операцій з державними цінними паперами, казначейськими зобов'язаннями та іншими борговими зобов'язаннями, що визначені Правлінням НБУ, а також для сприяння встановленню котирувальних цін на ці цінні папери НБУ проводить операції з ними на біржовому та позабіржовому ринках [44,с.22].

Я вважаю, що міжбанківський ринок являє собою систему відносин між суб'єктами ринку з метою задоволення їх потреб у трансформації одних фінансових ресурсів в інші, розміщенні вільних та залученні необхідних фінансових ресурсів у визначені строки шляхом використання відповідних інструментів ринку, що у підсумку визначає їх фінансові результати [2,с.504].

2.2. Аналіз ринку міжбанківського кредитування в Україні та за її межами

Міжбанківське кредитування стає джерелом поповнення ресурсної бази комерційних банків, потужним і надійним. Саме воно може більшою мірою впливати на розвиток вітчизняної банківської системи. Слабкий вплив банків на ринок міжбанківських кредитних ресурсів говорить про потребу в удосконаленні недостатньо розвинутих процесів міжбанківського кредитування.

Сьогодні для оперативнішого залучення додаткових грошей банки використовують перш за все ресурсні можливості міжбанківського ринку, на якому відбувається продаж грошових коштів, мобілізованих іншими кредитними установами. Таким чином здійснюється міжбанківське кредитування, залучення якого відбувається як самостійно, шляхом прямих перемовин, так і через фінансових посередників [29,с.390].

На сучасному етапі міжбанківське кредитування займає особливе місце в економіці, оскільки є не лише додатковим джерелом коштів для підтримання ліквідності комерційних банків, а й визначає фінансову стабільність як банківської системи, так і економіки в цілому.

За роки незалежності нашої держави міжбанківське кредитування та ринок міжбанківських кредитів пройшли складний шлях формування. В Україні отримання кредитів від інших комерційних банках регламентується Законом України “Про банки і банківську діяльність”, Цивільним Кодексом України, нормативними актами НБУ, Статутом банку, * 147 Положенням банку про міжбанківське кредитування та кредитними договорами і здійснюється на умовах забезпечення, повернення, строковості і платності.

Однією з характеристик міжбанківських кредитів є їх дієвість, тобто здатність впливати на підвищення ефективності функціонування банківської системи. Проте даним питанням у фінансовій літературі приділена незначна увага. Тому набуває актуальності подальше удосконалення механізму міжбанківського кредитування. Міжбанківські кредити є основою для реалізації міжбанківських кредитних відносин, реалізація яких складає процес міжбанківського кредитування.

У зв'язку з цим ринок міжбанківських кредитів слід розуміти як частину ринку позичкових капіталів, на якому відбувається перерозподіл вільних грошових ресурсів між комерційними банками та Національним банком України, а також між собою, з використанням різноманітних інструментів міжбанківського кредитування [38,с.595].

Міжбанківське кредитування має ряд переваг над іншими джерелами поповнення ресурсної бази банків, а саме: 1) надійність повернення позичених коштів, на відміну від інших позичальників, значно вища, оскільки банки вважаються більш надійними позичальниками; 2) швидкість отримання (мобільність), адже в разі виникнення потреби у ресурсах можна в будь-який момент отримати кошти від інших банків, які мають вільні кошти; 3) короткостроковий характер – на відміну від інших джерел поповнення

ресурсної бази, міжбанківські кредити в разі необхідності можна залучати на досить короткий термін [3,с.801].

Еволюція надання міжбанківських кредитів містить декілька етапів, яким притаманна певна специфіка їх впливу на процентний канал трансмісійного механізму грошово-кредитної політики. Вперше в Україні міжбанківський кредит було видано у 1992 р., коли НБУ почав надавати позички за пільговою відсотковою ставкою, яка була нижче за облікову та навіть нижче, ніж інфляція. Такий підхід ще більш підвищував темпи знецінення грошей на той час.

Наступний кризовий етап у розвитку міжбанківського ринку після поступового планомірного зростання спостерігався протягом 2008–2009 рр., коли глобальна фінансова криза мала прояв у дефіциті ліквідності та девальвації гривні, що, відповідно, поширилось і на міжбанківський сегмент фінансового ринку [43.с.822-827].

Деяке пожвавлення спостерігалось протягом 2010–2011рр., коли вітчизняні банки почали поступово збільшувати ресурсну базу, капіталізації, а також підтримувати ліквідність для здійснення банківських операцій.

Особливе значення Національного банку України в дієвості міжбанківського кредитування належить довгостроковому рефінансуванню банків для підтримки малого та середнього бізнесу. Адже, розробка стандартів кредитування та регулювання оптимізації ризиків шляхом надання уповноваженим банкам є тими дієвими інструментами, які здатні впливати на розвиток та розширення функціонування малого та середнього бізнесу в Україні. Основними умовами у виборі уповноважених банків повинно бути: достатність власного капіталу, ліквідність та фінансова стійкість банків, наявність широкої філіальної мережі, достатність досвіду роботи з даними клієнтами [44,с.22].

Таким чином, у результаті дослідження впливу міжбанківського кредитування на розвиток банківської системи можна стверджувати, що задля активізації роботи банківської системи на ринку міжбанківських кредитів

необхідно вжити ряд заходів щодо оптимізації існуючої організації ринку міжбанківських кредитів, вдосконалити інструменти рефінансування [50,с.138-140].

Слід відмітити, що при формуванні процентних ставок на кредитному ринку індикатором виступає облікова ставка НБУ. Від цієї ставки прямо чи опосередковано залежать відсоткові ставки за всіма інструментами регулювання ліквідності. Змінюючи облікову ставку, Національний банк впливає на відсоткові ставки міжбанківського кредитного ринку. З цією метою основні операції з регулювання ліквідності здійснюються за обліковою ставкою, а враховуючи облікову ставку встановлюються межі ставок овернайт за постійно діючими інструментами регулювання ліквідності. Міжбанківські відсоткові ставки мають утримуватися в зазначених межах (рис. 2.1).

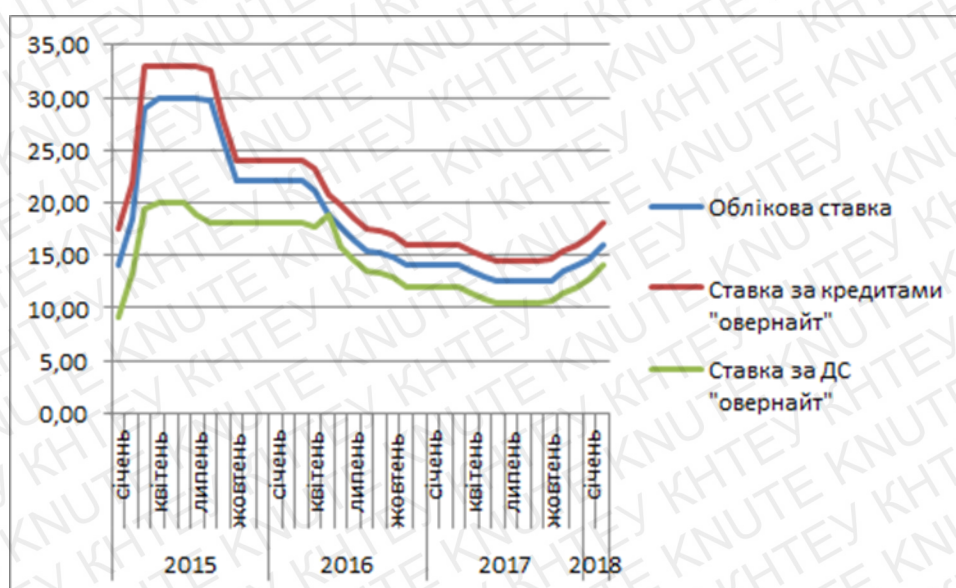

Рис. 2.1 Міжбанківські відсоткові ставки [33,с.17]

У табл.2.2 представлено обсяги міжбанківського кредитування, надані найбільшими банками України станом на 01.08.2018 р. Як ми бачимо з представлених даних, при граничному значенні коефіцієнту надання міжбанківських кредитів на рівні до 200 %, можна зробити висновок, що обсяги міжбанківського кредитування найбільшими банками знаходяться в межах норми.

Таблиця 2.2

**Обсяги міжбанківського кредитування, надані найбільшими банками
України станом на 01.08.2018 рік***

Банки	Балансовий капітал, млн грн	Міжбанківські кредити млн грн.	Коефіцієнт надання міжбанківських позик, %
ПАТ КБ «Приватбанк»	16958.58	4627.73	27.2
ПАТ «Укрсоцбанк»	7923.05	833.52	10.5
АТ «Ощадбанк»	15506.02	540.18	3.5
ПАТ «Райффайзен Банк Аваль»	8695.82	266.66	3.06
ПАТ «Укргазбанк»	4345.34	255.06	5.8
ПАТ «Альфа Банк»	3322.70	267.31	8.04
ПАТ «Креді Агріколь Банк»	1642.84	160.00	9.7

*складено автором на основі [10]

Аналізуючи (табл.2.2) ми можемо побачити найбільшими кредиторами серед цієї вибірки виявилися ПАТ «Приватбанк» (26.2 %); ПАТ «Укрсоцбанк» (11.5 %); ПАТ «Креді Агріколь Банк» (8.7 %); ПАТ «Альфа Банк» (7.04 %). Ми вважаємо на сьогодні, ринок міжбанківського кредитування являє собою самостійний механізм перерозподілу вільних коштів банків, ніж зібраний сегмент грошового ринку України [49,с.175].

Рис. 2.2 Фактори, що обумовлюють дієвість міжбанківських кредитів [28, с. 8]

Враховуючи особливості міжбанківського кредиту, в роботі виділено ряд факторів, що спричиняють дієвість міжбанківських кредитів (рис.2.2). Таким

чином, можна зробити ряд висновків основні тенденції, які мали місце на міжбанківському ринку протягом останніх років, зумовлених нестабільністю економіки країни та фінансового ринку зокрема. Так, відсоткові ставки за міжбанківськими кредитами протягом останніх місяців залишаються на високому рівні, при цьому на кореспондентських рахунках були розміщені великі обсяги грошових коштів. [11].

Дієвість міжбанківських кредитів на мікрорівні є не менш важливою, адже ринок міжбанківських кредитів відіграє вирішальну роль у забезпеченні банків кредитними ресурсами у процесі управління їх ліквідністю.

Проведений аналіз свідчить, що поки що в Україні міжбанківські кредити є лише короткостроковим інструментом, адже їх частка постійно була більшою від 70 % у загальному обсязі операцій на ринку міжбанківських кредитів. З них найбільшу питому вагу займають кредити овернайт та кредити строком від 1 до 3 місяців. Можна помітити, що чим довший строк погашення має кредит, тим менші обсяги його залучення [46,с.147-150].

У результаті дослідження впливу міжбанківського кредитування на розвиток банківської системи можна стверджувати, що для активізації роботи банківської системи на ринку міжбанківських кредитів необхідно вжити заходів щодо оптимізації існуючої організації ринку міжбанківських кредитів, вдосконалити інструменти рефінансування [3,с.801].

Я вважаю очікуваними напрямками оптимізації роботи банків на міжбанківському кредитному ринку є вдосконалення організаційної структури підрозділів банку шляхом створення такого структурного підрозділу, як сектор міжбанківського кредитування; створення організаційної структури міжбанківського кредитного процесу, з впровадженням якої очікується збільшення обсягу міжбанківських кредитних операцій, вдосконалення системи внутрішнього контролю за всіма властивими міжбанківським кредитним операціям ризиками, що, у свою чергу, дасть змогу знизити їх рівень, а отже, сприятиме розвитку міжбанківського кредитування [57,с.410].

2.3. Оцінка економічної ефективності роботи ПАТ «ОТП Банк» на ринку міжбанківського кредитування

Сьогодні Публічне акціонерне товариство „ОТП Банк” – один із найбільших вітчизняних банків, визнаний лідер фінансового сектору України. Банк надає повний спектр фінансових послуг для корпоративних і приватних клієнтів, а також представників малого та середнього бізнесу.

ПАТ „ОТП Банк” виконує послідовну політику зміцнення стабільності банку й удосконалювання якості обслуговування та вважає одним із пріоритетних напрямків своєї діяльності розвиток сукупності сучасних послуг для індивідуального клієнта. На сьогоднішній день банк пропонує громадянам України більше 150 видів послуг, серед яких поточні, вкладні операції, карткові продукти, різноманітні програми споживчого кредитування, котрі здійснюються у партнерстві із провідними вітчизняними торговельними партнерами тощо.

На українському ринку він має стійку репутацію соціально відповідальної, надійної і стабільної структури, що пропонує споживачам сервіси європейської якості. ПАТ „ОТП Банк” є десятим найбільшим вітчизняним банком за розміром капіталу та дванадцятим за обсягом активів. Станом на кінець 2011 року банк обслуговував понад 426 тисяч клієнтів, його мережа об'єднувала 151 точку продаж і 2 представництва, розташованих на території України [46,с.151-153].

Клієнти ПАТ «ОТП Банку» для здійснення розрахунків самостійно обирають платіжні інструменти (за винятком меморіального ордера) і зазначають їх під час укладення договорів.

Розрахункові документи приймаються ПАТ «ОТП Банком» до виконання без обмеження максимального або мінімального розміру їх суми. Платежі з рахунків клієнтів здійснюються ОТП Банком в межах грошових коштів на початок операційного дня, а також з урахуванням сум, що надійшли на рахунки клієнтів протягом операційного дня [55,с.9-12].

Платежі за розрахунковими документами, що надійшли до банку протягом операційного дня, здійснюються ПАТ «ОТП Банком» у той же день, а за документами, що надійшли після операційного дня, — на наступний день.

Стабільний фінансовий стан Банку і позитивний фінансовий результат дозволили відновити кредитування всіх клієнтських сегментів. Зокрема, з липня 2010 року розпочався приріст корпоративного портфеля, з вересня було відновлено видачу автомобільних, а з грудня – іпотечних кредитів населенню. Також Банк продовжив кредитувати клієнтів малого та середнього бізнесу. Збільшення залишків на рахунках клієнтів зумовлено, насамперед, впровадженням нових продуктів та послуг. Банк постійно пропонує юридичним та фізичним особам сучасне розрахунково-касове обслуговування (у тому числі із застосуванням систем дистанційного обслуговування), різноманітні депозитні програми, дебетні та кредитні картки (Visa, Master Card), депозитарні послуги, операції з депозитними скриньками та інші [44,с.22].

Протягом усього року діяльність банку була спрямована на оптимізацію головних бізнес-процесів, удосконалення європейських технологій обслуговування клієнтів, розширення спектру некредитних послуг, оптимізацію та централізацію організаційної структури.

ПАТ «ОТП Банк» продовжує розвиток, стрімко нарощуючи обсяги діяльності, підвищуючи ефективність операцій та власний конкурентний статус.

Згідно з даними фінансового звіту за МСФЗ за підсумками 2017 року, завдяки прибутковій операційній діяльності та послідовній реалізації збалансованої кредитно-фінансової політики, ОТП Банк покращив результат попереднього року, зафіксувавши 1,02 млрд грн чистого прибутку [5,с.608].

Чистий процентний дохід АТ «ОТП Банк» у 2017 році сягнув 1,95 млрд грн, на 48,7 млн грн поліпшивши результат роком раніше. Чистий комісійний дохід ОТП Банку збільшився на 20% в порівнянні з результатом 2016 року і склав 938 млн грн.

Разом з тим у 2017 році ОТП Банку вдалося зберегти баланс активів і зобов'язань, а також високих показників капіталізації.

Так, активи ОТП Банку за підсумками 2017 року зросли на 40%, додавши 5 млрд грн до результату на кінець 2016 року і склавши 39,8 млрд грн.

Кредитний портфель ОТП Банку за результатами 2017 року склав 43,5 млрд грн, скоротившись на 8% у порівнянні з результатом 2016 року (25,1 млрд грн). Обсяг кредитів та заборгованості юридичних осіб, додавши 338,3 млн грн за квартал, за підсумками року поступився на 0,6 млрд грн результату роком раніше і склав 17,2 млрд грн. Обсяг кредитів, виданих фізичним особам, склав 7,3 млрд грн.

Таблиця 2.3

Динаміка кредитів наданих ПАТ «ОТП Банк» протягом 2016-2017 рр.*

Назва	31 грудня 2017 року	31 грудня 2016 року
1. Кредити юридичним особам та фізичним особам-підприємцям	15.511.405	16.203.543
2. Іпотечні кредити фізичним особам	3.953.255	4.729.764
3. Споживчі кредити фізичним особам	3.393.511	3.605.686
4. Заборгованість за фінансовою орендою	638.912	580.514
5. Інші кредити фізичним особам	870	12.963

Продовження табл.2.3

Всього кредитів клієнтам до вирахування резерву на покриття збитків від знецінення	23.497.953	25.132.470
За вирахуванням резерву на покриття збитків від знецінення	(6.008.962)	(9.920.977)
Всього кредитів клієнтам	17.488.991	15.211.493

*складено автором на основі [12]

Станом на кінець дня 31 грудня 2017 та 2016 років до складу кредитів клієнтам включені нараховані проценти на суму 662,682 тисячі гривень та 965,809 тисяч гривень, відповідно. Забезпечення кредитів та інші інструменти зменшення кредитного ризику. Розмір та види забезпечення кредитів, що вимагається Банком, залежать від оцінки кредитного ризику контрагента. Банк запровадив основні принципи прийнятності різних видів застави та параметрів оцінки [29,с.390].

Керівництво Банку здійснює моніторинг ринкової вартості застави. При необхідності Банк здійснює переоцінку її вартості. Переоцінка вартості заставного майна Банку, за умови суттєвого відхилення від його справедливої вартості, проводиться шляхом: а) визначення ринкової вартості майна незалежними акредитованими оціночними компаніями або співробітниками Банку відповідної фахової кваліфікації; б) індексації вартості для груп майна з подібними технічними характеристиками, призначенням та умовами використання. Швидкі темпи розвитку ринку банківських послуг і висока концентрація конкурентів на ринку зобов'язувала керівництво Банку повністю змінити курс свого розвитку і приділити належну увагу кредитуванню фізичних осіб [38,с.595].

Таблиця 2.4

Динаміка кредитів наданих клієнтам ПАТ «ОТП Банк» протягом 2016-2017рр. у розрізі видів забезпечення*

Назва	31 грудня 2017 року	31 грудня 2016 року
Гарантії	119.278	131.997
Забезпечені кредити:	14.562.182	13.585.108
Кредити,забезпечені іншою нерухомістю	8.113.605	7.557.750
Кредити, забезпечені житловою нерухомістю	2.950.136	3.423.477
Кредити, забезпечені обладнанням, запасами та правами на них	2.873.129	2.196.972
Кредити,забезпечені грошовими коштами або гарантійними депозитами в банку	624.312	408.949
Незабезпечені кредити та кредити не покриті заставою	8.819.497	11.417.364
Всього кредитів клієнтам до вирахування резерву на покриття збитків від знецінення	23.397.953	25.334.470

Продовження табл.2.4

За вирахування резерву на покриття збитків від знецінення	(6.008.962)	(9.920.977)
---	-------------	-------------

Всього кредитів клієнтам	17.489.991	15.213.493
---------------------------------	------------	------------

*розроблено автором на основі [48]

Станом на кінець дня 31 грудня 2016 та 20167 років значна сума кредитів (99.9% від кредитів клієнтам) надана компаніям, які ведуть свою діяльність в Україні, що представляє собою значну географічну концентрацію в одному регіоні [47,с.512].

Станом на кінець дня 31 грудня 2017 та 2016 років Банк надав кредити одинадцяти групам клієнтів та дев'ятнадцяти групам клієнтів на загальну суму 4,494,151 тисяча гривень та 9,079,861 тисяча гривень, відповідно, сума кожного з яких окремо перевищувала 10% капіталу Банку. Станом на кінець дня 31 грудня 2017 та 2016 років максимальний кредитний ризик за кредитами клієнтам становив 17,488,991 тисячу гривень та 15,211,493 тисячі гривень, відповідно. Станом на кінець дня 31 грудня 2017 та 2016 років максимальний кредитний ризик за умовними кредитними зобов'язаннями та невикористаними кредитними лініями становив 2,691,582 тисячі гривень та 1,773,481 тисячу гривень, відповідно [45].

Згідно з даними фінансового звіту за МСФЗ за підсумками 2017 року, завдяки прибутковій операційній діяльності та послідовній реалізації збалансованої кредитно-фінансової політики, ОТП Банк покращив результат попереднього року, зафіксувавши 1,02 млрд грн чистого прибутку [51,с.209-212].

Чистий процентний дохід АТ «ОТП Банк» у 2017 році сягнув 1,95 млрд грн, на 58,7 млн грн поліпшивши результат роком раніше. Чистий комісійний дохід ОТП Банку збільшився на 20% в порівнянні з результатом 2016 року і склав 838 млн грн.

Разом з тим у 2017 році ОТП Банку вдалося зберегти баланс активів і зобов'язань, а також високих показників капіталізації.

Так, активи ОТП Банку за підсумками 2017 року зросли на 20%, додавши 5 млрд грн до результату на кінець 2016 року і склавши 29,8 млрд грн.

Кредитний портфель ОТП Банку за результатами 2017 року склав 23,5 млрд грн, скоротившись на 7% у порівнянні з результатом 2016 року (25,1 млрд грн). Обсяг кредитів та заборгованості юридичних осіб, додавши 338,3 млн грн за квартал, за підсумками року поступився на 0,6 млрд грн результату роком раніше і склав 16,2 млрд грн. Обсяг кредитів, виданих фізичним особам, склав 7,3 млрд грн.

За результатами 2017 року депозитний портфель ОТП Банку продемонстрував значний приріст на 3,87 млрд грн до 25,7 млрд грн. Зокрема, обсяг коштів юридичних осіб збільшився на 23% до 15,3 млрд грн (+ 2,9 млрд грн за рік); по залишках на рахунках фізичних осіб зафіксовано приріст майже на 1 млрд грн до 10,3 млрд грн.

Показник поточної ліквідності Банку склав 68,68%, значно перевищивши норматив, встановлений НБУ (не менше 40%).

Таким чином, аналіз кредитного портфеля є необхідним заходом для вивчення діяльності комерційного банку. Визначення ступеня його дохідності та ризику дають можливість банківським установам коригувати власну кредитну політику та змінювати структуру кредитного портфеля.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ТА ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ МІЖБАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ

3.1. Удосконалення організації ринку міжбанківських кредитів в Україні з огляду на іноземний досвід

Кредитна діяльність комерційних банків відокремлена від операцій на ринку міжбанківських кредитів. Одержання кредитів в інших банках дає змогу поповнювати банківські кредитні ресурси. При недостатньої кількості ресурсів банк розміщує їх на міжбанківському ринку, при нестачі ресурсів банк купує їх на ринку. Ринок міжбанківських кредитів є важливою складовою ринку кредитних ресурсів [4,с.727].

Як ми бачимо в результаті дослідження впливу міжбанківського кредитування на розвиток банківської системи можна посвідчувати, що для посилення роботи банківської системи на ринку міжбанківських кредитів необхідно вживати заходи щодо оптимізації єдиної організації ринку міжбанківських кредитів, поліпшити інструменти рефінансування.

Важливу роль займає розробка дієвих заходів щодо переходу від простої форми ринку міжбанківських кредитів до роз'яснювальної, тобто вона є необхідним для забезпечення ринку міжбанківських кредитів. Отже розглянувши це доцільним стане збільшення міжбанківського кредитного об'єднання, стратегічною ціллю якого була б розробка в Україні єдиного інформаційно-торгового середовища організації купівлі-продажу міжбанківських кредитів, тобто відкритого для всіх потенційних учасників міжбанківського кредитного ринку.

Перспективними напрямками оптимізації роботи банків на міжбанківському кредитному ринку є вдосконалення організаційної структури підрозділів банку шляхом створення такого структурного підрозділу, як сектор міжбанківського кредитування, який повинен складатися з кредитного, інформаційного та аналітичного відділів [3,с.801].

Уточнена нами організаційна структура міжбанківського кредитного процесу, передбачена на розмежуванні функцій між відділами сектору міжбанківського кредитування є дієвим засобом підвищення ефективності

міжбанківських кредитних операцій. З її впровадженням очікується збільшення обсягу міжбанківських кредитних операцій, поліпшується система внутрішнього контролю за всіма властивими міжбанківським кредитним операціям ризиками, що, в свою чергу знизить їх рівень, а отже зможе сприяти розвитку міжбанківського кредитування.

Серед інструментів на ринку міжбанківських кредитів значне місце виділено інструментам Національного банку. Міра участі Національного банку України в попередженні криз банківської системи багато в чому залежить від наявної системи рефінансування комерційних банків, а саме від вирішення такого питання, як надання кредитів, які є необхідними для завершення міжбанківських розрахунків і платежів [39,с.257].

З метою удосконалення практики міжбанківського кредитування пропонується ширше використовувати зобов'язання суб'єктів господарювання як забезпечення кредитів рефінансування. Це сприятиме дуже тісному взаємозв'язку між банками та реальною економікою, подальшому її розвитку, протидіятиме становищу державних цінних паперів й уможливлуватиме стійке управління банками своїми активами. В питанні застави боргових коштів кроком уперед може стати вживанням методу багаторазового значення застави.

Сутність його полягає в тому що у прийманні від банку-позичальника підсумованих активів, які підкоряються постачанням усіх наданих НБУ кредитів рефінансування. Це розкриває бажання бистрому вирішенню питання про призначення позик рефінансування, підвищиться якість і зменшуються витрати на реалізування перевірки предмета застави. Водночас це вимагає розроблення та запровадження відповідної нормативної бази, яка б регулювала використання методу заставного пула [37].

На міжбанківському кредитному ринку не менш важливим кроком стане покращення формування цінових індикаторів. Адже здійснення міжбанківськими відсотковими ставками своєї індикативної функції визначається не лише функціональною роллю ринку міжбанківських кредитів, але і масштабами його розвитку.Значущий імпульс розвитку міжбанківського

кредитування надали б: приведення терміну розрахунку вітчизняних індикаторів до світових параметрів, поліпшення вибірки комерційних банків та розрахунок індикаторів по банкам «першої групи» та «другої групи», тобто більш та менш надійними позичальникам [47,с.512].

У більшості країн з ринковою економікою і дворівневої банківської системою функції центральних банків в основному збігаються, але є природно, і відмінності. На чолі банківської системи Франції, яка характеризується жорстким банківським наглядом і кредитним контролем, а також переважанням державних кредитних інститутів, варто Міністерство фінансів Франції. Центральний банк Франції поряд з двома іншими інститутами (Національна Кредитна Рада і Комісія з банківського контролю), які здійснюють контроль за діяльністю комерційних банків, знаходиться під керівництвом Міністерства фінансів [17, с.35-40].

Політика відкритого ринку виявляє собою виконання операцій з купівлі або продажу твердо - процентних цінних паперів центральним банком за свій рахунок на відкритому ринку. Тут до головних цінних паперів відносяться: казначейські векселі, безпроцентні казначейські зобов'язання, облігації державної позики, промислові облігації, першокласні короткострокові папери та ін. Загальними засобами проведення політики відкритого ринку є операції з державними паперами на вторинному ринку, які характерні для Великобританії, Німеччини, Греції, Італії та Франції. Операції на первинному ринку з державними паперами здійснюються у дуже суворо визначених межах у Великобританії. Переоблік векселів довгий час був одним з основних методів грошово-кредитної політики центральних банків Західної Європи. У багатьох країнах був обмежений доступ комерційних банків до кредитів центрального банку шляхом підвищення його ставки рефінансування.

В цілому головною тенденцією грошово-кредитної політики центральних банків стало набуття нею більшої гнучкості. Так, використовуючи інструмент рефінансування, Банк Англії надає комерційним банкам такі основні

види кредиту. Як можна помітити, основною метою проведення Банком Англії політики рефінансування є управління ліквідністю фінансових установ.

Використання механізму РЕПО дозволяє Банку Англії, перш за все спростити і зміцнити гнучкість здійснення механізму управління ліквідності в банківській системі, а також ефективно використовувати цей новий механізм на англійському ринку - одному з найбільш сталих і розвинених ринків світу [4,с.727]. В Іспанії серед обов'язкових коефіцієнтів найбільш важливим є норматив обов'язкових резервів. Визначається він як відсоток від суми вкладів на пред'явника, ощадних вкладів та строкових вкладів, який кредитна установа повинна підтримувати в своїй касі або тримати на безпроцентних вкладів в Банку Іспанії. Розмір цього нормативу впливає на обсяг пасивних засобів кредитної установи: менший пасив кредитної установи означає менші можливості надавати кредити і зрештою, стримує збільшення грошових коштів на ринку.

Другим важливим інструментом є норма переобліку векселів, що встановлюється Банком Іспанії. Збільшення цього означає зниження зацікавленості приватних банків в обліку векселів і, відповідно, також веде до зниження грошової маси на ринку. Втім обидва зазначених інструментів можуть ефективно використовуватися лише нетривалий час.

В силу того, що Банк Іспанії не може реалізувати операції на відкритому ринку, у його розпорядженні мають бути додаткові, більш кращі інструменти контролю над фінансовою діяльністю. Цю функцію можуть здійснювати позики "грошового регулювання", які Банк Іспанії своєчасно надає кредитним установам для підтримки їх ліквідних коштів. Крім цих позичкових коштів, Банк Іспанії регулює кількість грошових коштів за допомогою операцій з ліквідними активами банківських установ. У Німеччині комерційна політика Центрального банку багатопланова і має різні конкретні прояви. Ця політика відкритого ринку, валютна політика, політика рефінансування, облікова і ломбардна політика. Політика відкритого ринку здійснюється Німецьким

Федеральним Банком (НФБ) на ринку цінних паперів. НФБ може для регулювання грошового ринку купувати і продавати.

Ми виявили, що в розвинених європейських країнах та США найбільша увага останнім часом приділяється націоналізації банків. У цій площині аналізовано можливість використання досвіду Німеччини, Великої Британії та Латвії щодо створення процедур націоналізації вітчизняних банків на основі затвердження окремих нормативних актів. У процесі передачі банків державі повинні бути збережені стабільність роботи банківської системи країни і безперервна робота платіжної системи, неодмінно має бути передбачена неовов'язкова чи насильна форма націоналізації банку.

У Швейцарії такі кредити взагалі не надаються. Технічно такий порядок розрахунків забезпечується шляхом встановлення двох контрольних термінів розрахунків та платежів протягом робочого дня. А комерційні банки, які мають дефіцит коштів на коррахунках оцінюють масштаби можливого розміщення кредитів. Отже, відмова від надання внутрішньоденних позик веде до суттєвого росту обсягів операцій овернайт на ринку міжбанківських кредитів.

Не надаються внутрішньоденні позичкові кошти і Банком Японії. Але в якості компенсації в Японії виник приватний ринок кредитів, які надаються на частину дня (ранкові та денні кредити).

Але, в більшості країн внутрішньоденні кредити, в якості забезпечення стабільності функціонування національних платіжних систем, все-таки видаються. В США дані позики надаються в значних масштабах, а їх необхідність пов'язана з технічними особливостями системи Fedwire, в якій не передбачено інших механізмів регулювання розрахунків пов'язаних з перерахунком федеральних фондів в резервних банках. В середині 80-х років ФРС запровадила міри по обмеженню даних кредитів, а також була встановлена процедура контролю за великими внутрішньоденними кредитами. На сьогодні в США встановлені ліміти на обсяги внутрішньоденних позичкових коштів та плата за їх використання [16,с.88].

У Франції міжбанківські розрахунки започатковані на телекомунікаційної клірингової системі S.I.N. Проект системи S.I.N. був розвинутий в 1982-1983 роках найбільшими банками Франції. Взаємодія банківських систем у системі S.I.N. відбувається на основі виділених каналів загальнодоступної мережі TRANSPAC. Відмінною рисою цієї мережі є те, що плата за постачання каналу не залежить від відстані між банками-абонентами. Система S.I.T. взаємодіє з платіжними системами VIZA і MASTERCARD [16,с.86-94]. У незначних країнах Західної Європи (Австрії, Угорщини та ін) так звані GIRO - системи. Вони складаються комерційними банками зазвичай у формі акціонерного товариства відкритого типу об'єднання технічних засобів, технологій, організаційних заходів і, головне, фінансових ресурсів. Системи забезпечують GIRO - розрахунки між учасниками і акумулюють кошти для цих розрахунків.

Вдало використовуються дані кредити національними центральними банками країн Європейського союзу. В Швеції внутрішньоденні позижки присвоюються у встановлених межах та без забезпечення, а при умові стовідсоткового забезпечення – без кількісних обмежень. Варто зауважити, що внутрішньоденні кредити надаються національними центральними банками безкоштовно.

Центральний банк країни є, як правило, одним з компетентних клірингової системи [15, с.231]. Одне з основних досягнень SWIFT – зведення і застосування спеціальних стандартів банківської документації, покликаних міжнародною організацією стандартизації. Уніфікація банківських документів дозволила уникнути помилок, які викликалися розбіжностями в традиціях їх оформлення у різних країнах, труднощів мовного характеру. Незначне перевищення цих стандартів полягає в тому, що їх розробники водночас є і їх користувачами, а, отже, мають можливість оперативно їх удосконалювати. Переваги стандартів SWIFT розкрилися настільки очевидними для банківських установ, що інші схожі (Лондонська CHAPS, французька SAGITTAIRE, Нью-

Йоркська CHIPS) також взяли їх на озброєння, або створили систему автоматичного переведення стандартів SWIFT у власні.

3.2. Шляхи стабілізації ринку міжбанківського кредитування в Україні.

Ми вважаємо, що для стабілізації ринку МБК України невідкладно виявити особливості цього ринку, його взаємозв'язок з макро- і мікроекономічними процесами, що відбуваються між усіма суб'єктами господарювання. Безсумнівно, що міжбанківський ринок є частиною грошового (фінансового) ринку. Міжбанківський кредитний ринок, як і будь-який інший сегмент грошового кредитного ринку, являє собою форму руху позикового капіталу, коли одна зі сторін відносин надає іншій стороні гроші на певний термін з умовою повернення еквівалентної вартості з оплатою цієї послуги у вигляді відсотка. Переконливість, зворотність і платність — принципові характеристики будь-якого кредиту, у тому числі міжбанківського. У той же час варто підкреслити, що міжбанківський кредит — це дороге джерело одержання банками-позичальниками додаткових ресурсів, до того ж наданих, як правило, на невеликі терміни [57, с.410].

Нами було розглянуто, що важливу роль займає походження дієвих заходів щодо переходу від простої форми ринку міжбанківських кредитів до розгорнутої, тобто необхідним є організаційне забезпечення ринку міжбанківських кредитів. З огляду на це, корисним стане створення міжбанківського кредитного об'єднання, стратегічною ціллю якого була б розробка в Україні єдиного інформаційно-торгового середовища організації купівлі-продажу міжбанківських кредитів, тобто відкритого для всіх так званих учасників міжбанківського кредитного ринку. Так, Міжбанківське кредитне об'єднання на основі єдиної інформаційної системи зможе охоплювати всю країну, підвищити надійність міжбанківських кредитних операцій, здійснити

широкий перелив незалежних кредитних ресурсів між регіонами та секторами економіки, збільшити масу працюючих кредитних ресурсів.

Як ми бачимо, з метою удосконалення практики міжбанківського кредитування пропонується ширше користуватися зобов'язанням суб'єктів господарювання як забезпеченням кредитів рефінансування. Це буде сприяти тіснішому взаємозв'язку між банками та економікою, подальшому її розвитку, чинить опір привілейованому становищу державних цінних паперів й уможливлуватиме гнучкіше управління банками своїми активами.

Кроком уперед у питанні застави кредитів рефінансування може стати застосування методу багаторазового використання застави, тобто методу заставного пула. Ми вважаємо, що його суть полягає у прийманні від банку-позичальника сукупних активів, які слугують забезпеченням усіх наданих НБУ кредитів рефінансування. Це сприятиме своєчасному вирішенню питання про надання кредитів рефінансування, підвищить відмінність і зменшить витрати на здійснення перевірки предмета застави. Це потребує розроблення та впровадження нормативної бази, яка б регулювала використання методу заставного пула.

Викликають зауваження окремі вимоги, дотримання яких дає можливість банку одержати кредит від НБУ. Зокрема, термін діяльності банку для одержання кредиту рефінансування повинен бути не меншим ніж один рік. На нашу думку, така вимога штучно, адміністративно відгороджує доступ банків до кредитів рефінансування. Тому доцільним видається пропозиція щодо вилучення цієї умови з переліку основних вимог для одержання кредитів рефінансування, тим паче, що такі кредити надаються тільки під забезпечення високоліквідних активів [5,с.608].

Не менш важливим кроком стане покращення формування цінових індикаторів на міжбанківському кредитному ринку. Адже виконання міжбанківськими відсотковими ставками своєї індикативної функції визначається не лише роллю ринку міжбанківських кредитів, але і масштабами його розвитку. Значного стимулу у розвитку міжбанківського кредитування

надали б: розрахунок вітчизняних індикаторів до світових параметрів, вдосконалення сортування комерційних банків та розрахунок індикаторів по банкам «першої групи» та «другої групи», тобто більш та менш надійними позичальникам.

Отже, поліпшення існуючої системи обрахунків індикаторів міжбанківського ринку виходячи із наступних принципів має бути: об'єктивне відображення ринкової ситуації, що склалася, можливість порівняння вказівників українського ринку з загальноприйнятими міжнародними нормами, практична цінність індикаторів для аналізу та регулювання ринку.

Причинами низької кредитної активності банків залишаються високий рівень проблемної заборгованості, високі відсоткові ставки та низька кредитоспроможність більшості позичальників. А з другої половини 2010 р. – відсутність необхідних кредитних ресурсів, що спричинено впливом світової фінансової кризи на вітчизняний фінансовий ринок [3, с. 801].

Ми вважаємо, що банківська система може забезпечувати більші обсяги кредитування, проте потенціал сьогодні з точки зору ресурсної бази є певним чином обмеженим, оскільки залишається невирішеним ряд проблем: •проблема низької капіталізації банків. Нині близько 70% ринку банківських кредитів контролюють десять банків, показник достатності капіталу яких наблизився до критичної позначки – 20%; •проблема формування довгострокових ресурсів, які передусім мають надійти від домогосподарств. Проте останні виявляють мало довіри до фінансової і зокрема банківської системи. Політичні та соціальні негаразди тільки поглиблюють цю проблему; •проблема ліквідності банківської системи, що висувається на перший план через значну незбалансованість між строками надходження коштів та їх вкладенням у відповідні проекти. Це особливо актуально в умовах значної концентрації банківської діяльності, коли реально на перші 30 банків припадає близько 80% активів усієї банківської системи. Підняття ефективності функціонування фінансового ринку мало б сприяти зниженню ризику ліквідності.

Як ми бачимо причини зниження ефективності кредитної діяльності банків дозволяють ще раз підкреслити важливість наступних кроків, які мають покращити ситуацію: •необхідність переорієнтації менеджменту банків відповідно до нових умов ринку і перехід на такі принципи надання кредитів, як збільшення обсягів кредитування в умовах зменшення відсоткових ставок і зменшення кредитного ризику; •удосконалення механізму надання кредитів, особливо перевірки кредитоспроможності позичальників, а в кінцевому підсумку запровадження якісних систем оцінки кредитних ризиків та підвищення ефективності діяльності кредитних бюро шляхом оптимізації структури банківської системи й удосконалення банківського законодавства; •прийняття Закону України «Про банківський кредит», у якому було б означено види кредитів, які можуть надавати банки, обмеження щодо кредитної діяльності банків, механізми контролю у процесі кредитування, можливості управління кредитними ризиками тощо; •створення концепції розвитку банківської системи з огляду на зовнішньоекономічні інтеграційні орієнтири України.

Іншим дуже важливим напрямком у забезпеченні дієвості механізму рефінансування в Україні є оптимізація відсоткових ставок за інструментами Національного банку України. Так, для ефективного управління ціною ресурсів Національного банку України процентний коридор за інструментами рефінансування на сьогоднішньому етапі повинен бути значно вужчим – з одного боку, та дещо вищі процентні ставки за депозитами Національного банку України – з іншого. Такий підхід сприятиме зменшенню надлишкових резервів та одночасно збільшуватиме попит на інструменти рефінансування, тим самим підвищуючи їх значення.

Дослідження основних тенденцій, що спостерігаються на міжбанківському ринку України, виявило, що міжбанківське кредитування переважно є одним з джерел поповнення банками своєї ресурсної бази, хоча для деяких банків воно є досить вагомим способом збільшення доходів. На відміну від кредитів, що надаються центральним банком України, вартість

міжбанківських кредитів не залежить від облікової ставки НБУ і тому є набагато нижчою, а самі кредити є популярнішими, ніж кредити рефінансування [27, с.615].

Розширення міжбанківського кредитування можливий за умови зниження банківських ризиків при здійсненні міжбанківських кредитних операцій. У зв'язку з цим виникає необхідність застосування механізму безсумнівного списання коштів з коррахунку банку-позичальника у разі не виконання зобов'язань по погашенню міжбанківських кредитів, введення укладання форвардних та ф'ючерсних контрактів на відсоткову ставку, що дозволить нам знизити ризики значних коливань відсоткових ставок на ринку міжбанківських кредитів.

В дипломній роботі запропоновано критерії для визначення видів криз, що можуть охоплювати банківську сферу: глибина охоплення учасників та повнота порушення банківської діяльності. За цими критеріями негативні явища на ринку МБК поділено на кризові ситуації та системні кризи (див. табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Класифікація видів банківських криз

<i>Критерій</i> <i>Вид кризи</i>	Глибина охоплення кількості банків	Повнота прояву порушення банківської діяльності
Кризова ситуація	Деякі банки	Часткове
Системна криза	Більшість банків	Повне

Автором використовується поняття "системна економічна проблема" для відображення таємної форми кризи в сфері економічних відносин загалом. По відношенню до неї системна банківська проблема є поняттям і виступає її різновидом (адже банківський є лише одним з секторів економічної сфери).

Зважаючи на такий підвладний зв'язок кризових явищ обґрунтована неможливість відволікання в дослідженні банківських криз від впливу на них криз економічних, і навпаки. Це говорить про необхідність комплексного аналізу таких взаємопов'язаних явищ, як кризові процеси в економічній та банківській сферах. Роздільний їх розгляд не дасть можливості виявити основні причини кризових явищ і розробити ефективні заходи для їх усунення [58, с.432].

Займає важливе місце у діяльності банківської системи процес міжбанківського кредитування. Ефективність міжбанківського кредитування характеризується комплексом деяких показників, значення яких визначають стан міжбанківського ринку, показують його надійність і спрощують процедуру моніторингу банків-контрагентів. Аспекти міжбанківського кредитування розглядаються державними органами, банками і комерційними організаціями для обрання обґрунтованих критеріїв порівняння ефективності діяльності банків.

В процесі моніторингу банків-контрагентів особливий акцент робиться на процедурі аналізу кредитоспроможності банків і встановлення аналізованих лімітів міжбанківського кредитування. Для стеження небажаних тенденцій і попередження їх негативного впливу, паралельно із моніторингом банків-контрагентів важливо посилювати моніторинг показників діяльності власного банку.

За базу беруться методики оцінки фінансового стану банків-контрагентів, опрацьовані за рекомендаціями Національного банку України, Базельського комітету з банківського нагляду, Світового банку, спеціалізованих компаній, науковців.

Ми вважаємо для забезпечення активності функціонування ринку міжбанківського кредитування можна спростити причини виникнення проблем з метою накопичення багатоаспектної інформації. Зміни у нормативно-законодавчій базі, нестабільність економічних процесів в Україні зумовлюють

потребу у постійному вдосконаленні методів оцінки кредитоспроможності банків-контрагентів відповідно до поточної економічної ситуації.

Специфіка ринку міжбанківських кредитів виражається в тому, що для більшості учасників це механізм підтримки ліквідності в разі залучення коштів, а з іншого боку – механізм розміщення тимчасово вільних коштів. Цей ринок дуже динамічний, підвернений коливанням та змінам.

Не всі зарубіжні технології міжбанківського кредитування можуть використовуватися у вітчизняній практиці, йдеться про технології мінімізації кредитних і валютних ризиків. В умовах ускладненої процедури хеджування міжбанківських кредитних угод важливо розробити методику оцінки кредитоспроможності банку-контрагента і розрахунку розміру ліміту кредитування на контрагента

Причини, які породжують кризові явища в банківському секторі, в роботі поділено на такі групи:

1. Внутрішньобанківські:

- 1.1 недоліки в діяльності самих банків (відсутність виробленої стратегії і тактики роботи в ринкових умовах);

- 1.2 недостатня оперативність і ефективність контролю з боку НБУ за діяльністю комерційних банків.

2. Загальноекономічні.

Аналізовано нами визначення розвитку банківських криз в Україні та частково в Росії дало нам привід виділити кілька висновків, що можуть служити направленням для управління переломними явищами в майбутньому.

1. Зовнішні чинники не були однозначними в загостренні криз, а лише збільшували дію внутрішніх чинників. Отже першорядний акцент в антикризових заходах повинен ставитися на вирішення внутрішніх економічних проблем, що дозволить не тільки стабільно захистити банківський сектор від впливу внутрішніх чинників, а й підірвати вплив на нього зовнішніх чинників [56, с.114].

2. Кожне роздратування банківської кризи в Україні мало свої водночас внутрішні причини: в 1994р. – загострення розбалансованості ринку МБК, в 1998р. – роздратування розбалансованості ринку ОВДП, викликане вичерпанням розбалансованості державного бюджету. Не слід очікувати дуже значущих сподіваних покращень у банківській сфері без вирішення бюджетних проблем, а також уникнення нових криз, які можуть з'явитися.

3. Обидві вітчизняні банківські кризи мають під собою ті самі передумови, що установилися станом реального сектору економіки: послабленням числа не вигідних підприємств, розширенням вживання бартеру й інших не грошових форм розрахунків та породженням цими явищами високим бюджетним дефіцитом. Тому без вирішення зазначених явищ банківська система приречена на періодичні кризи.

4. Банківська криза може виявити свій вихід і показати себе на будь-якому секторі грошового ринку: ринку МБК, ринку цінних паперів, валютному ринку. Це потребує від органів монетарного управління та керівництва кожного окремого банку споруджувати свою політику виходячи з єдності і взаємозв'язку всіх секторів грошового ринку та управління ним як єдиним цілим [55, с.9-12].

5. Переважні наслідки банківської кризи в значній мірі залежать від рівня розвитку банківської системи в цілому і зокрема такого її елементу як механізм банківського регулювання. В 1994 р. він тільки розпочинав формуватися і не міг належним чином попередити чи пом'якшити наслідки кризи. В 1999 р. цей механізм був уже значно розвиненішим, вплив НБУ на банківську діяльність став ефективнішим, що й дозволило йому попередити сплеск концептуальних операцій, урегулювати відносини комерційних банків з урядом, уникнути ланцюгового обвалу банків.

6. Ринок МБК виявився чи не самим найчутливішим до кризових явищ елементом банківської системи. Роль його в кризовому процесі виявилася двоякою:

- як прискорювача його, як це було в 1994 р., коли спекулятивні операції на ринку МБК безпосередньо спричинили низку банківських

банкрутств;

- як інструменту послаблення кризової напруги в банківській сфері, коли банки, що мають надмірну ліквідність можуть надійно розмістити її на ринку МБК, а банки, що опинилися в тяжкому стані, можуть поправити їх положення шляхом запозичення ліквідності на ньому, як це було протягом 1999-2007 рр.

У дипломній роботі проаналізовано, що економічні перетворення, які відбуваються в Україні, ставлять на порядок денний комплекс задач, які пов'язані зі змінами організації банківської діяльності. Однією з таких задач є організація високотехнологічного ринку міжбанківських продуктів, а разом з цим й такого його сегменту як ринок МБК. Нами виявлено необхідність застосування нових операційних технологій МБК, яку спричиняє потреба у більш швидкому інтегруванні української банківської системи у світову банківську інфраструктуру. Як ми бачимо, виділення наступних форм операційних технологій організації ринку міжбанківських кредитів:

- пряма форма двосторонніх відносин кредитора та кредит отримувача (в свою чергу поділяється на простий, розгорнутий та загальний види);
- непряма форма відносин за допомогою операційних систем [19, с.48].

Крім комерційних банків торги через ОС міг би застосовувати і НБУ для розміщення централізованих ресурсів або збирання надміру ліквідності банківської системи. Це задовольнило б швидке підвищення ефективності реагування центрального банку України на можливі кризові ситуації у банківській системі.

Ми повинні усвідомлювати, що на ринок МБК постійно впливають усі наявні частини грошового ринку, тому він дуже об'єктивно реагує на будь-які зміни у фінансовій сфері. Тому стан його кон'юнктури є об'єктивним віддзеркаленням і наслідком їхнього поточного стану. Аналізуючи ситуацію на ринку МБК, ми визначаємо, які фактори впливають на коливання грошового попиту і пропозиції. Можемо бачити результати дослідження його стану, роблячи висновки про стан економіки в цілому. Це надзвичайно важливо для

аналітичних досліджень на загальному макроекономічному рівні [46,с.146-153].

Отже, ми вирішили, що міжбанківське кредитування залишається важливим походженням фінансового ринку, відіграючи роль у підтримці ліквідного рівня української банківської системи, яка зараз знаходиться у стадії становлення.

У результаті дослідження впливу міжбанківського кредитування на розвиток банківської системи можна вирішити, щоб покращити роботу банківської системи на ринку міжбанківських кредитів необхідно використати швидкі заходи щодо покращення існуючої організації ринку міжбанківських кредитів [8,с.15-25].

Тому можна виділити наступні заходи для підвищення розвитку міжбанківського кредитного ринку:

- незамінним є доопрацювання нормативно-правової бази;
- спростувати процедуру рефінансування та зменшити вимоги до забезпечення;
- дотримуватись чинного законодавства і за будь-яке порушення застосовувати відповідні санкції;
- в умовах кризи видавати кредити рефінансування під дуже нещадним контролем, стійким і платоспроможним банкам;
- здійснювати центральними банками операцій рефінансування тільки з фінансово стабільними кредитними організаціями;
- застосування відповідного забезпечення при кредитуванні центральними банками;
- використання при контролі за ризиками однакових інструментів, але в різних його поєднаннях.

Отже, на нашу думку, на сьогоднішньому етапі є важливим введення в Україні у використання Національним банком внутрішньоденних кредитів. Адже відсутність джерела надкоротких позичкових коштів при дуже слабкому ринку МБК привертає комерційні банки підтримувати достатні залишки перестрахування від кризових ситуацій.

На сучасному етапі в Україні спостерігаємо таку ситуацію, що наголошує про те, що Національний банк в недостатній мірі здійснює існуючі інструменти стерилізації. І що найбільш важливо, присутність вільних залишків не є перешкоджанням для розвитку рефінансування, оскільки воно є саме по собі наслідком незначного розвитку такої системи. На нашу думку, система рефінансування Національного банку України повинна бути змінена. Найбільш адекватним напрямом розвитку бачимо збагачення механізмів короткострокового рефінансування шляхом введення нового інструменту рефінансування - внутрішньоденних кредитів.

Ми аналізуємо, що введення даних кредитів є потрібним в умовах сучасності у зв'язку із збільшенням маси платежів та сум, вартим для їх регулювання. Отже, ціллю внутрішньоденних позик буде забезпечення безперебійного функціонування платіжної системи. Дані кредити надаватимуться протягом операційного дня. Ми можемо їх отримати, якщо будуть оформлені платіжні документи, які пред'явлені комерційному банку на протязі операційного дня.

3.3. Напрями підвищення ефективності діяльності банку ПАТ «ОТП Банк» на ринку міжбанківського кредитування.

На сьогоднішній день, ПАТ "ОТП БАНК" - один з найкращих банків в Україні, найкращий ресурс якого: персонал і клієнти, а також запитання, пов'язані з мотивацією, стрімчастий на отримання результату, впровадженням нових підходів до роботи організації в цілому. Організаційна структура ПАТ "ОТП БАНК" являє собою сукупність підрозділів банку забезпечуючи його діяльність, також вона містить в собі наступні блоки управління: рада банку, універсальні питання управління, комерційна діяльність, автоматизація та адміністрація . Найважливіша зона контролю за міжбанківським кредитом - контроль за списанням коштів з кореспондентського рахунку банку. Списання

може завдавати шкоду репутації банку - кредитора. Це пов'язано з тим, що міжбанківські кредити є спекулятивним інструментом, а також інструментом підтримання банківської ліквідності. Списання грошових коштів підтверджується випискою з кореспондентському рахунку банку [42].

Особливому контролю підкоряється правильне оформлення платіжних документів в зв'язку з тим, що при не правильному оформленні поставка грошових коштів не здійснюється вчасно і не буде досягнута головна ціль міжбанківського кредитування - задоволення термінової потреби банку - позичальника у високоліквідних коштів на кореспондентському рахунку.

Ми визнаємо, важливим та особистим фактором є те, що фінансове положення банку не може стати кращим за такий короткий час, тому проведення аналізу кредитоспроможності банку - позичальника у разі надання кредиту не має існувати і не може бути вирішено в силу необхідності швидкості проведення операції [26,с.259].

Кредитна політика викликає організацію банківської структури, стати основою для всього процесу позики, дізнатися його параметри та особливості. Вірно розроблений процес кредитування, запровадження системи управління кредитними операціями та можливими ризиками, визначення основних переваг цілей, завдань, а також методів та способів реалізації кредитної політики, сприятимуть дохідності як кредитних операцій, так і загального результату діяльності банку. Кредитна діяльність, як складова кредитної політики банку, розвиває межі, в яких повинні бути реалізовані всі майбутні управлінські рішення [14,с.463].

Я вважаю, що для зміцнення кредитної стратегії потрібно використовувати різні наукові і практично доведені підходи, які дозволяють враховувати основні і менш важливі, зовнішні і внутрішні фактори. Результатом цієї політики є формування довгострокового плану, який повинен відображати систему нових програм діяльності кредитних підрозділів банку і забезпечувати розширення поставлених цілей. Банк повинен вміти розробляти стратегію, щоб він міг існувати в складних умовах [1,с.416].

Тому сьогодні ПАТ «ОТП Банк» має розумно підходити до складання власної кредитної політики опираючись на рівень ризику над можливою прибутковістю кредитної операції. Кредитний портфель банку документально наперед визначається кредитною політикою — стратегією і планом банку щодо залучення коштів та спрямування їх на кредитування клієнтів банку на основі принципів кредитування.

На даному етапі в Україні більшістю банків сформована методика управління кредитною політикою, проте вона потребує дуже важливого доопрацювання. Мова йде не лише про посилення заходів щодо підвищення загального рівня ділової активності, а і комплексного управління ризиками. Ключову роль в останньому може відгравати клієнт орієнтований на підхід, застосування нових інструментів банківського маркетингу, відкрита контрактна робота, а також відновленням довіри клієнтів шляхом посилення інформаційної та фізичної безпеки [3,с.801].

Вдосконалення практики кредитування може потребувати розробки оптимальної для банку організації кредитування. У цих цілях банки, які мають у своєму апараті кваліфікованих і професійних банківських працівників, приділяють увагу пошуку оптимальних варіантів методики розрахунку кредитоспроможності позичальників.

Організація кредитування має забезпечувати очевидне повернення позик, цільовий характер їх використання, прискорення обсягу виробництва продукції, що задовольняє потреби суспільства, і збільшення частки кредитних вкладень, які спрямовані на інвестиційні проекти у перспективні високоефективні галузі. Універсальні орієнтири і рекомендації мають давати можливість ініціативної роботи практичних працівників, які займаються підбором конкретних кредитних проектів і виробленням умов для договорів.

Вчені досі сперечаються із приводу рівня насиченості економіки кредитними ресурсами. Одна з точок зору полягає у тому, що в кризових макроекономічних умовах підприємствам потрібні дешеві позичкові кошти, які

можуть стати одним із засобів економічного зростання, а досягти цього можна завдяки активній кредитній емісії.

Дешеві і доступні незабезпечені кредити надривають позичальників, зводять обґрунтування того чи іншого проекту, послаблюють конкуренцію. Я вважаю, що дорогі кредити спонукають дисциплінованість позичальників, підвищують якість підготовки проектів, загострюють конкуренцію, працюють на якість економіки в цілому.

Міжбанківські кредити активують банки, даючи вигоду, як кредитора-банку, так і для позичальника. Так як сума міжбанківського кредиту найбільш висока, кредитор, надаючи такий кредит, отримує суму винагороди вже більшу. ПАТ "ОТП БАНК" втягуючи міжбанківські кредити, отримує можливість покращення свого фінансового стану, і утвердитися на банківському ринку [44, с.22].

На нашу думку, на сьогоднішньому етапі є необхідним введення в Україні у використання Національним банком внутрішньоденних кредитів [19.с.36-57].

Адже відсутність джерела позичкових коштів при слабкому ринку МБК викликає бажання комерційні банки підтримувати достатні залишки коштів на кореспондентських рахунках в Національному банку для перестрахування від кризових ситуацій. Таку ситуацію ми спостерігаємо в Україні на сучасному етапі, що свідчить про те, що Національний банк в нечисленній мірі користується присутніми інструментами стерилізації. Найбільш важливо, присутність вільних залишків не є причиною для розвитку та існуючих вільних залишків не є перепорою для розвитку рефінансування, є саме по собі наслідком недостатнього розвитку такої системи [16.с.86-94].

Таким чином, роль міжбанківського кредиту в різних сферах економічного циклу неоднакова. В умовах економічного підйому, достатньої економічної стабільності кредит виступає показником росту. Його негативний вплив може проявити себе в умовах надвиробництва товарів. Особливо помітно такий вплив в умовах інфляції. Нові платіжні кошти, що входять за допомогою кредиту в оборот, збільшують і без того масу грошей, незамінних для обігу.

Незалежно від своєї соціальної сторони позика здійснює певні функції, такі як регулювання об'єму сукупного грошового обороту, перерозподіл грошових коштів на умовах їх подальшого повернення, нагромадження тимчасово вільних коштів [20,с.15-25].

Підвищення практики кредитування потребує розробки найкращої для банку організації кредитування. Ми визначили, що для цього банк використовує методику розрахунку кредитоспроможності і доречного ступеня кредитного ризику позичальників. Організація кредитування забезпечувала явне повернення позик, цільовий характер їх використання, стимулювання зростання обсягу виробництва продукції, збільшення частки кредитних вкладень, спрямованих на інвестиційні проекти у перспективні, високоефективні галузі [4,с.727].

У ролі носіїв гарантії повернення кредиту виступають різні види майна позичальника. В межах політики розвитку ПАТ "ОТП БАНК" надає і не забезпечені майном кредити, однак вони мають обмежене використання, пов'язані з великим ризиком для банку і видаються під високий процент [3,с.801]

Програма оптимальної кредитної політики ПАТ "ОТП БАНК" повинна містити розгорнутий опис намічених заходів і термінів їх здійснення, а також передбачуваних наслідків (у тому числі гадана величина різних показників фінансової діяльності) у результаті виконання дій, передбачених стратегічним планом.

В умовах нешкідливості і розвитку банківської системи України зміни в зовнішньому середовищі можуть діяти на поточні і можливу політику кредитування ПАТ "ОТП БАНК", пристосовуючи їх до нестабільної ринкової ситуації. Отже, план розвитку в таких умовах мають певні особливості [38,с.595].

Аналіз поточної ринкової ситуації і припущення про стан середовища повинні робитися з достатнім рівнем визначеності, для того, щоб можна було

оцінити ефект і ступінь впливу можливих змін ринкових умов на стратегію дій банку і внести відповідні корективи [9,с.110-113].

ПАТ "ОТП БАНК" повинен визначити переваги для кожного ринку, де він діє чи є в нього взагалі причини для існування. В обсязі виявлених пріоритетів являє собою не що інше, як політику розвитку господарського портфеля банку. У рамках вкладення стратегій обраних ринків вносить ясність в конкретні цілі, і встановлюється розмір засобів, необхідних для їх досягнення [8.с.15-20].

Таким чином, ключові фактори, що змінюються відповідно до вимог політики, мають відображатися в стратегічному плані банку. Особисте внесення змін у зазначені регульовані фактори ставиться метою планів дій, що зазначаються в стратегічному плані і повинні проголошуватися в даних програмах дій [7,с.8-12].

На сьогоднішній день банк розширює свої фінансові можливості і отримані кошти від населення може направляти в більш вигідні та прибуткові сфери (наприклад, на видачу нових кредитів) [38,с.595].

Розвиток банківської конкуренції має багатовекторний характер та здійснюється в багатьох напрямках. Ми визначили, що головною проблемою вітчизняних банків на сучасному етапі розвитку економіки є недостатній рівень власного капіталу. Зростання капіталізації - не тільки головна передумова масштабної участі українських банків в економічному розвитку країни. Саме рівень капіталу сьогодні – те, що не тільки засвідчує про серйозність намірів акціонерів банків брати на себе базові вимоги Національного банку України, але й посилює їхню конкурентність та здатність протистояти зовнішнім та внутрішнім чинникам [5,с.608].

Я вважаю, що проведені дослідження діяльності ПАТ «ОТП Банк» свідчать, що головними шляхами формування ресурсів банку є залучення грошових коштів банку, отримання міжбанківського кредиту, збільшення своєї капітальної бази [57.с.310].

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

У дипломній роботі здійснено теоретичне узагальнення та нове вирішення наукового завдання, що полягає в удосконаленні концептуальних та методичних засад міжбанківського кредитного ринку України. Це дозволило нам сформулювати ряд висновків, які відображають вирішення основних завдань до поставленої мети.

1. На підставі нашого дослідження економічних та правових підходів у теорії кредиту доведено безпідставність існуючого виокремлення юридичного трактування сутності кредиту та недостатність побудованих на цьому законодавчих визначень кредиту. З метою універсальності та повноти розкриття сутності кредиту сформульовано наступне визначення: "Кредит - це суспільні відносини між економічними суб'єктами з приводу перерозподілу вартості на засадах повернення її еквіваленту та платності". Аналізуючи це міжбанківський кредит запропоновано розглядати як "суспільні відносини між банками з приводу перерозподілу коштів на засадах повернення її еквіваленту та платності".

2. За цими результатами теоретичних концепцій кредиту доказано рекомендації щодо виділення в понятті банківського кредиту, а разом з цим й в понятті такого виду останнього як зокрема міжбанківський кредит, широкого розуміння згідно характеру операційної (відповідно як активно- так і пасивно-операційної та лише активно-операційної) позиції банку.

3. Обґрунтовано доцільність класифікації кредиту на позички, позики та депозити. Впровадження такої класифікації дозволило здійснити чітке зазначення природи та сутнісних меж відповідних різновидів міжбанківського кредиту, на відміну від існуючих підходів ототожнення останнього переважно лише з позичкою.

4. Проведене нами дослідження сутності міжбанківського кредиту в контексті запропонованих його видів (позичка, позика, депозит) дозволило охарактеризувати специфіку ролі ринку МБК в діяльності банківської системи.

5. Ми дослідили еволюцію ринку МБК України визначено закономірності його розвитку. Визначено основні періоди еволюції (1991-1994 рр., 1995-1999 рр., 2000-2006 рр., 2007 - теперішній час), розглянуто притаманні їм риси та проведено аналіз чинників впливу на розвиток ринку МБК.

6. Я вважаю, що у кредитних відносинах між НБУ та комерційними банками існує дуже багато важливих не вирішених питань. Нами запропоновано з метою визначення операцій НБУ в яких він виступає в ролі кредитора банків, орудувати поняттям “позички НБУ з рефінансування банків”. Разом з цим до структури інструментів НБУ з рефінансування банків поряд з такими її складовими як кредити овернайт, тендерні та довгострокові під заставу майнових прав банку на депозит в НБУ, запропоновано відносити також й пряме репо, валютний своп та стабілізаційний кредит.

7. За результатами порівняння моделей організації операцій на ринку МБК центральних банків світу із близькою практикою НБУ запропоновано шляхи вдосконалення останньої, стосовно механізму, інструментарію, регулярності та процедури операцій.

8. На мою думку, розкрито всі особливості процесу ціноутворення на

ринку МБК України. Визначено, що управління грошовим ринком через процентну політику НБУ проходить дуже складно і поки що не вдається повністю використовувати цей інструмент монетарного регулювання. Разом з цим дослідження вітчизняних індикаторів ринкових ставок, які встановлюються між комерційними банками під впливом попиту і пропозиції на ринку МБК, засвідчує про їх неспроможність виконувати роль у діяльності на ринку МБК та на інших підрозділах грошового ринку.

9. Проведене дослідження показало, що це питання про вироблення комплексної методики оцінки ризикованості банків-контрагентів на ринку МБК на даний час залишається невирішеним та неоднозначним. Методом оцінки кредитоспроможності банків, ми визначили напрями розвитку ризику міжбанківських кредитних операцій.

10. Нами визначено дуже високу вірогідність ринку як вказівника стабільності банківської діяльності. Ми вважаємо, що за своїм ступенем в інфраструктурі банківської системи, який визначається функціональним призначенням, ринок МБК першим має приймати на себе «удари» всіх критичних явищ у діяльності окремих банків і послаблювати їх наслідки для інших інститутів системи.

10. Ми вирішили, що вітчизняний ринок незважаючи на досить раннє походження, не зникає ще не розвинутим з приводу використання несхожих форм операційних технологій організації на ньому. Для того, щоб вирішити це питання, можна запропонувати побудову розгалуженої інфраструктури операційних систем, що дасть у подальшому розвитку вітчизняного ринку МБК через сприяння його стабілізації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адамик Б. П. Центральний банк і грошово-кредитна політика [Текст]: підручник / Б. П. Адамик. – [2-ге видання, переробл.]. – К.: Кондор, 2012.– 416 с.
2. Арбузов С. Г. Банківська енциклопедія [Текст] / С. Г. Арбузов, Ю. В. Колобов, С. В. Науменкова. – К.: Центр наукових досліджень НБУ: Знання, 2012. – 504 с.
3. Банківський менеджмент [Текст] : підручник / За ред. проф. О. А. Кириченко та В. І. Міщенко. – К.: Знання. 2008. — 801 с.
4. Банківські операції [Текст] : підр. / В. І. Міщенко, Н. Г. Слав'янська, О. Г. Коренева; за ред. В. І. Міщенко, Н. Г. Слав'янської. – [2-ге видання перероб. і доп.]. – К.: Знання, 2008. – 727 с.
5. Банківські операції [Текст] : підручник / А. М. Мороз, М. І. Савлук, М. Ф. Пуховкіна та ін.; за заг. ред. А. М. Мороза. – [3-тє вид., перероб. і доп.]. – К.: КНЕУ, 2008. – 608 с.
6. Банківські операції [Текст]: підручник / за ред. О. В. Дзюблюка ; [Дзюблюк О. В., Чайковський Я. І., Галапуп Н. Д., Малахова О. Л., Сороківська З. К.]. – Тернопіль: Економічна думка, 2010. – 696 с.

7. Береславська О. Чинники курсової нестабільності в Україні [Текст] / О. Береславська // Вісник Національного банку України. – 2010. – № 2. – С. 8–14.
8. Бугай В. З. Світовий досвід подолання кризи ліквідності в банківському секторі та можливості для України [Текст] / В.З. Бугай, К.В. Кудіна // Економічний простір. – 2011. – № 33. – С. 15–25.
9. Бутрин М. О. Структурна побудова вітчизняного міжбанківського кредитного ринку [Електронний ресурс] / М. О. Бутрин // Вісник університету банківської справи Національного банку України. – 2011. – №3 (6). С.110-113 http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/VUNbU/2009_3/VUNBU6_p110-p113.pdf.
10. Бюлетень Національного Банку України [Текст] / Щомісячне аналітично-статистичне видання Національного банку України. – 2008. – № 3. –192 с.
11. Бюлетень Національного Банку України [Текст] / Щомісячне аналітично-статистичне видання Національного банку України. – 2009. – № 3. –196 с.
12. Бюлетень Національного банку України [Текст] / Щомісячне аналітично-статистичне видання Національного банку України. – 2013. – № 1. –187 с.
13. Васюренко О. В. Ресурси комерційного банку: теоретичний та прикладний аналіз [Текст] : монографія / О. В. Васюренко, І. М. Федосік //Харків ПП., 2007. – 88 с.
14. Вовк В. Я. Контроль і кредитування [Текст] : навчальний посібник / В. Я. Вовк, О. В. Хмеленко. – К.: Знання, 2010. – 463 с.
15. Вулфел Ч. Дж. Энциклопедия банковского дела и финансов [Текст] / Вулфел Ч. Дж. – Самара : Корпорация «Федоров», 2008 – 1583 с.
16. Галиць О. С. Роль та значення рефінансування у системі України [Текст] / О. С. Галиць // Наукові записки Національного університету “Острозька академія”. – 2010. – № 8. – Ч. 3. – С. 86–94.
17. Гідулян А.В. Державна фінансово-кредит-на політика в площині розвитку банківської системи України [Текст] / А. Гідулян // Вісник Національного банку України. – 2011. – № 10. – С. 35–45.

18. Гребеник Н. І. Основні віхи у формуванні та проведенні грошово- кредитної (монетарної) політики в Україні. Стаття шоста. Шляхи вдосконалення політики рефінансування Національним банком України [Текст] / Н. І. Гребеник // Вісник Національного банку України. – 2011. – № 10. – С. 4-16.
19. Гребеник Н. І. Основні віхи у формуванні та проведенні грошово- кредитної (монетарної) політики в Україні. Стаття четверта. Розвиток і оптимізація механізмів та інструментів монетарної політики [Текст] / Н. І. Гребеник // Вісник Національного банку України. – 2012. – № 2. – С. 36-58.
20. Гребеник Н. І. Основні віхи у формуванні та проведенні грошово- кредитної (монетарної) політики в Україні. Стаття друга. Становлення монетарної політики в незалежній Україні [Текст] / Н. І. Гребеник // Вісник Національного банку України. – 2009. – № 5. – С. 15-29.
21. Дребот Н. П., Гречко Т. М., Сарахман О. С. Операції Національного банку України і їх облік [Текст] : навчальний посібник. – К.: УБД НБУ, 2010. –395 с.
22. Еш С. М. Фінансовий ринок [Текст] : навч. посіб. для студентів вузів /Еш С. М. – К. : Центр учб. літ., 2006. –605с.
23. Казакова О. Н. Дискуссионные вопросы содержания понятий «кредит» и «межбанковский кредит» [Текст] / О. Н. Казакова // Банковские услуги. – 2010. – № 9. – С.12-25.
24. Карчева Г. Особливості функціонування банківської системи України в умовах фінансово-економічної кризи [Текст] / Г. Карчева // Вісник Національного банку України. – 2007. – №11. – С. 75-92.
25. Коваленко Д. Н. Гроші та кредит : навч. посіб. для студентів вузів / Коваленко Д. Н. – К. : Центр учб. літ., 2013. – 321 с.
26. Ковальчук А.К. Банки. Кредит. Фінанси : законодавчо-правовий вимір / Ковальчук А. К. – К. : Парламентське видавництво, 2009. – 263 с.
27. Колодізев О. М. Гроші і кредит : підручник [Текст] / О. М. Колодізев, В. Ф. Колесніченко. – К. : Знання, 2010. – 615 с.

28. Косо́гов В. А. Проблеми підтримки ліквідності комерційних банків НБУ в умовах кризи [Електронний ресурс] /В.А.Косо́гов. – 2012. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Dtr_ep/2012_1/files/EC112_39.pdf
29. Коцовська Р. Р. Банківські операції [Текст] : навч. посібник. / Р. Р. Коцовська, О. П. Павлишин, Л. М. Хміль. – П.: УБС НБУ, 2013. – 257 с.
30. Кузьмак О. Н. Дієвість міжбанківських кредитів у розвитку банківської системи [Текст]: дис. канд. екон. наук 08.00.08 О. М. Кузьмак; Держ. вищ. навч. закл. «Укр. акад. банк. справи Нац. банку України». – Суми, 2006. – 157 с.
31. Кузьмак О. М. Забезпечення стійкості банківської системи шляхом рефінансування [Текст] / О. М. Кузьмак // Наукові записки Національного університету “Острозька академія”. – 2012. – Вип. 13. – С. 287–294.
32. Кузьмак О. М. Удосконалення організації міжбанківського кредитування в Україні [Текст] / О. М. Кузьмак // Вісник НУВГП. – 2011. – № 2 (45). – С. 152–160.
33. Кузьмін В. М. Банківські операції [Текст] : навч. посібник для студ. екон. спец. вищих навч. закл. / В. М. Кузьмін, О. В. Андрейченко. – О. : ННЦ «Ін-т аграрної економіки», 2008. – 418 с.
34. Миськів Г. В. Розвиток банківської системи України в сучасних умовах [Текст] / Г. В. Миськів, О. В. Пилип'як // Науковий вісник НЛТУ України. – 2006. – Вип. 19.8. – С. 203–208.
35. Михайлюк Р. Л. Удосконалення організації міжбанківського кредитування в Україні [Текст] / Р. Л. Михайлюк// Вісник НУВГП. –2010 – № 2 (38). – С. 152–160.
36. Мыщенко С. Н. Проблеми забезпечення ліквідності банків на основі використання механізмів рефінансування [Текст] / С. В. Міщенко // Фінанси України. –2011. – № 7. – С. 75–88.
37. Монетарний огляд за 2009 рік.<http://www.bank.gov.ua/docatalog/document=4>
38. Облік і аудит у банках : навч. посіб. / [О. В. Васюренко, Л. М. Сердюк, О. М. Сидоренко та ін.] ; за ред. О. В. Васюренко. – К. : Знання, 2010 – 595 с.

39. Основи банківської справи [Текст] : навч. посіб. / І.Ф. Прокопенко, В.І. Ганін, В.П. Соляр [та ін.]. – К.: Центр навчальної літератури, 2010. – 257 с.
40. Остапчук Я. Н. Уніфікація правового та економічного визначення кредиту / Ярослав Остапчук // Економіст. -2006. - №5. - С.45-49.
41. Остапчук Я. Н. Вплив визначення банківського кредиту на його класифікацію / Я. Н. Остапчук // Фінанси, облік і аудит : Зб. наук. пр. - К. : КНЕУ, 2013. - Вип. 12 - С. 123-130.
42. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>.
43. Пастернак А. М. Аналітичні процедури в процесі обґрунтування лімітів міжбанківського кредитування [Текст] / А. М. Пастернак, Т.В. Блудова // Економіка: проблеми теорії та практики. Збірник наукових праць. – Д.: ДНУ. -2009.- С.822-827.
44. Пастернак А. М. Методика аналізу кредитоспроможності банків-контрагентів на ринку міжбанківського кредитування [Текст] : автореф. дис.канд. екон. наук 08.00.09 / А. М. Пастернак; КНЕУ. – К.: 2007. – 22 с.
45. Положення про порядок формування та використання банками України резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями : постанова Правління НБУ : прийнята 25.01.2012 року № 23 / Національний банк України. – Офіційний текст. – Режим доступу до постанови : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0231-12>
46. Пуховкіна М. Н. Еволюція політики рефінансування в Україні [Електронний ресурс] / М. Н. Пуховкіна // Фінанси, облік і аудит. – 2011. –132 №5. – С. 146-153. – Режим доступу: <http://ir.kneu.kiev.ua/bitstream/2011/214/1/Pux.pdf>
47. Райзберг Б. В. Современный экономический словарь [Текст] / Б. В.Райзберг, Л. Е. Лозовский, Е. Б. Стародубцева. – 6-е изд., перераб. и доп. – М.: ИНФРА-М, 2008. – 512 с.
48. Річний звіт Національного банку України за 2002 рік. – К. – Національний банк України. –2004. – 154 с. [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://bank.gov.ua/Publication/rep/report_2002.pdf.

49. Савлук М. К. Тенденції на ринку міжбанківського кредиту України в період фінансової кризи [Електронний ресурс] / М. К. Савлук // Фінанси, облік і аудит : зб. наук. праць / відп. ред. А. М. Мороз. – К. : КНЕУ, 2009. – Вип. 16. – С. 170–179. – Режим доступу: http://kneu.edu.ua/bitstream/2010/274/1/15_20.pdf
50. Семко В. Б. Механізм розрахунку та встановлення лімітів на ринку міжбанківського кредитування [Електронний ресурс] / В. Б. Семко // Экономика и управление. – 2010. – №7. – С. 137-142. – Режим доступу: http://pk.napks.edu.ua/library/compilcations_vak/eiu/2010/7/p_137_142.pdf
51. Скок Є. М. Дискусійні питання щодо сутності поняття «міжбанківський кредитний ринок» [Електронний ресурс] / Є. М. Скок // Вісник університету банківської справи України. – 2010. – № 3(15). – С. 309- 312. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/VUbsNbU/2010_3/15_9_12.pdf
52. Сулима М. О. Етапи розвитку вітчизняного міжбанківського кредитного ринку [Текст] / М. О. Сулима, С. В. Андросс // Бізнес-інформ. – 2011. – № 7(2). – С. 134-136.
53. Сухарський В. Л. Економічний словник-довідник [Текст] / В.Л.Сухарський. – Тернопіль: Навчальна книга-Богдан, .2006 – 338с.
- 54.Тавасиев А. Н. Банковское кредитование : учебное пособие для студентов [Текст] / А. Н. Тавасиев, Т. Ю. Мазурина, В. П. Бычков. – М. :ИНФРА-М,2011. – 556 с.
55. Терещенко О. Регуляторні можливості центрального банку в оздоровленні фінансів реального сектору економіки / Олег Терещенко // Вісник Національного банку України. – 2008. - №4. - С.10-12.
- 56.Центральний банк та грошово-кредитна політика [Текст] : підручник /А. М. Мороз, М. І. Савлук, та ін. ; за заг. ред. А. М. Мороза і М. Ф. Пуховкіної. – К. : КНЕУ, 2008. – 665 с.
57. Череп А. Б. Банківські операції [Текст - Електронний ресурс] : навч. посібник / А. Б. Череп, О. Ф. Андросова. – К.: Кондор, 2010. – 310 с.
58. Щетинін А. О. Гроші та кредит : підручник / А. О. Щетинін. - [3 вид., перероб. і доп.]. – Київ : Центр навчальної літератури, 2010. – 232 с.

Додаток А

**Уніфікація структури інструментів НБУ для регулювання ліквідності
банків***

Сучасна	Уніфікована
1. Операції рефінансування: 1.1 постійно діюча лінія для надання банкам кредитів овернайт; 1.2 кредити строком до 14 та до 365 днів; 1.3 кредити під заставу майнових прав на кошти банківського депозиту в НБУ	1. Кредитні операції: 1.1 Активні (позички з рефінансування): 1.1.1 постійно діюча лінія для надання банкам кредитів овернайт; 1.1.2 кредити строком до 14 та до 365 днів; 1.1.3 кредити під заставу майнових прав на кошти банківського депозиту в НБУ; 1.1.4 операції прямого репо;
2. Операції репо: 2.1 операції прямого репо; 2.2 операції зворотного репо	

3. Операції з обміну іноземної валюти на національну валюту на умовах свопу	
4. Надання стабілізаційного кредиту	
5. Операції з власними борговими зобов'язаннями (емісія депозитних сертифікатів)	1.1.5 операції з обміну іноземної валюти на національну валюту на умовах свопу; 1.1.6 надання стабілізаційного кредиту
6. Операції з державними облігаціями України	1.2 Пасивні: Операції купівлі-продажу державних облігацій України

*складено автором на основі [3]

Додаток Б

Динаміка облікової ставки Національного банку України та процентні ставки рефінансування Національним банком України в 2004-2018 роках*

Період	Облікова Ставка НБУ (середньозважена)	Кредити, надані шляхом проведення тендера	Кредити овернайт	Операції репо	Стабілізаційні кредити
2004	9,0	13,0	17,1	13,5	14,9
2005	9,5	12,9	14,9	12,0	15,0
2006	8,5	10,4	12,1	10,7	—
2007	8,0	10,0	11,1	—	—
2008	12,0	16,6	16,0	13,8	—
2009	10,25	20,6	18,1	21,6	—
2010	7,75	11,1	11,3	9,4	—

2011	7,75	12,5	9,4	12,6	—
2012	7,5	7,7	8,8	7,9	9,5
2013	6,5	6,7	7,6	6,9	8,9
2014	14,0	15,7	15,4	8,9	—
2015	22	24,7	25,2	24,0	—
2016	14	17,7	18,5	—	—
2017	14,5	15,7	16,0	—	—
2018	18,0	16,5	16,6	—	—

*розроблено автором на основі [12]

Додаток В

Операції з рефінансування банків у 2017-

2018 роках*

Показники	2017 рік		2018 рік	
	Млн.грн.	%	Млн.грн.	%
Загальний обсяг операцій, з них:	5162,4	100,0	28829,2	100,0
-через операції прямого репо	782,0	7,2	25801,5	31,9
-кредити, надані шляхом Проведення тендера	449,70	8,7	3224,6	21,2
-через механізм постійно діючої кредитної лінії рефінансування овернайт	178,4	4,74	2083,2	7,9

- шляхом надання стабілізаційних кредитів та інших короткострокових кредитів на основі програми фінансового оздоровлення	3456,6	76,6	—	—
- довгострокові кредити	974,9	20,1	—	—
Повернено кредитів	18539,18	—	29518	—

*складено автором на основі [13]

Додаток Д

Напрями оцінки кредитоспроможності позичальника-банку

дотримання банком-боржником (резидентом) економічних нормативів і нормативів обов'язкового резервування коштів

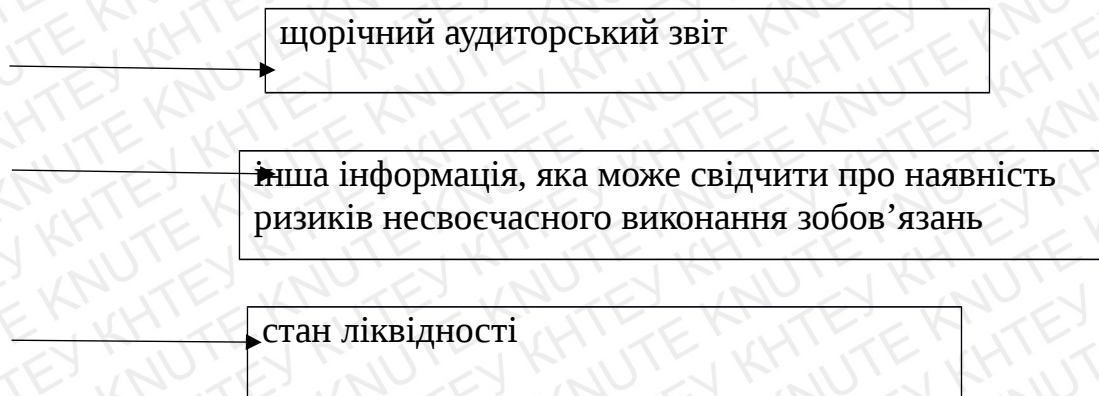
аналіз якості активів і пасивів

аналіз прибутків і збитків

виконання банком-боржником зобов'язань у минулому

надані та отримані міжбанківські кредити

Напрями оцінки кредитоспроможності позичальника-банку

Додаток Е

Перелік забезпечення за стабілізаційним кредитом, вимогання до забезпечення та порядок його врахування*

Види забезпечення	Коригувальний коефіцієнт
1. Основне забезпечення	
1.1. Державні облігації України всіх випусків (облігації внутрішньої державної позики України, облігації зовнішньої державної позики України, цільові облігації внутрішньої державної позики України), строк погашення яких настає не раніше ніж через 30 днів після строку повернення стабілізаційного кредиту, за умови, що вони перебуватимуть у власності банку – клієнта державних цінних паперів Національного банку України (або депонента клієнта депозитарію).	0,9

1.2. Боргові цінні папери, випущені Національним банком України.	0,9
1.3. Облігації Державної іпотечної установи, розміщення яких здійснюється під забезпечення Кабінету Міністрів України, які надані відповідно до закону про Державний бюджет України на належний рік.	0,9
1.4. Гарантії Кабінету Міністрів України.	0,9
1.5. Кошти в іноземній валюті (долари США, євро, англійські фунти стерлінгів, швейцарські франки, японські єни), що розміщені банком у Національному банку України у формі встановленого депозиту (без сплати процентів за ним у відповідному договорі) на строк, який повинен бути не менше ніж строк використання стабілізаційним кредитом Національного банку України	0,9
1.6. Гарантії урядів країн, що мають кредитний рейтинг не нижчий, ніж «Б-» згідно з міжнародною шкалою, підтверджений у бюлетені агентства (компанії) Standard - Poor's, або аналогічний рейтинг Moody's Investors Services та Fitch IBCA.	0,9
1.7. Гарантії банків-нерезидентів та/або фінансових установ-нерезидентів, які мають кредитний рейтинг не нижчий, ніж «Б-» згідно з міжнародною шкалою, підтверджений у бюлетені агентства (компанії) Standard & Poor's, та аналогічний рейтинг Moody's Investors Service та Fitch IBCA.	0,9

Продовження додатку Е

1.8. Гарантії міжнародних багатосторонніх банків (Міжнародний банк реконструкції та розвитку, Європейський банк реконструкції та розвитку, Міжнародна фінансова корпорація).	0,9
1.9. Банківські метали у стандартних або мірних зливках (за умови, що ці метали знаходяться на відповідальному зберіганні в Національному банку України).	0,8
1.10. Нерухоме майно (споруди), крім об'єктів, які не завершили будівництва, яке належить банку або власнику суттєвої участі в банку та зараз перебуває на території України.	0,7
1.11. Майнові права за укладеними банком-позичальником кредитними договорами з юридичними особами та фізичними особами – суб'єктами підприємницької діяльності, заборгованість за якими класифікована як «стандартна» або «під контролем» зазначено до нормативно-правових актів Національного банку України з питань формування та	0,5

використання резерву для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями, за умови, що: □□ строк дії кредитного договору не менше ніж строк користування кредитом Національного банку України; □□ заборгованість за кредитом обліковується за відповідним балансовим рахунком банку не менше ніж 30 календарних днів; □□ забезпеченням за кредитом є іпотека, крім об'єктів незавершеного будівництва; □□ оцінка забезпечення здійснена відповідно до законодавства України.	
--	--

2. Додаткове забезпечення

* Джерело: Положення про надання Національним банком України стабілізаційних кредитів банкам України : постанова Правління НБУ : прийнята 13.07.2017 року № 427.